

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра психології та педагогіки

ДИПЛОМНА РОБОТА

Другий (магістерський)

Освітній рівень

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія

Шифр і назва спеціальності

на тему: «ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ»

Шифр ДРМ

Виконала: студентка II курсу, група ППМз-19-1 _____ Т. П. Шульц
Підпис Ініціали, прізвище

Керівник кандидат педагогічних наук, доцент _____ О. М. Василенко
Підпис Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри психології та педагогіки

доктор психологічних наук, професор

_____ Є. М. Потапчук
Підпис Ініціали, прізвище

_____ 2020 р.

АНОТАЦІЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Тема дипломної роботи «Готовність студентів-психологів до використання інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності»

Студент Шульц Тетяна Петрівна

Керівник Василенко Олена Миколаївна

Дипломна робота включає 67 сторінок, 4 таблиці, 12 рисунків, перелік джерел посилання складає 70 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: підготовка до професійної діяльності, студенти-психологи, заклад вищої освіти, інформаційні технології, компоненти готовності до використання інформаційних технологій.

Об'єктом дослідження є підготовка студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності.

Предметом дослідження є готовність студентів-психологів до використання інформаційних технологій як чинник успішної майбутньої професійної діяльності.

За результатами дослідження розроблено тренінг з розвитку інформаційної грамотності майбутніх психологів.

Одержані результати можуть бути використані в підготовці майбутніх психологів.

Випускник _____ Шульц Т. П.

Дата подання дипломної роботи до захисту 10 грудня 2020 р.

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	12
1.1 Підготовка студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема.....	12
1.2 Етапи підготовки студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.....	21
1.3 Компоненти готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.....	27
Висновки до розділу	31
РОЗДІЛ 2 ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ.....	33
2.1 Діагностика сформованості компонентів готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності	33
2.2 Тренінг з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності	42
2.3 Аналіз результатів впровадження тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності	48
2.4 Рекомендації викладачам закладів вищої освіти щодо покращення готовності студентів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності	58
Висновки до розділу	62

ВИСНОВКИ.....	65
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	67
ДОДАТКИ.....	75
ДОДАТОК А Анкета з визначення рівня сформованості когнітивного компоненту готовності майбутніх психологів до використання інноваційних технологій	75
ДОДАТОК Б Тренінгова програма з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.....	77

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

ІТ – інформаційні технології.

ЗВО – заклад вищої освіти.

ХНУ – Хмельницький національний університет.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Об'єктивне прискорення науково-технічного та соціального прогресу, кризові явища в різних сферах суспільного життя неминуче позначаються на системі освіти, загострюють протиріччя і труднощі формування молодого покоління. Традиційні педагогічні засоби і методи виховання, змісту й організації навчально-виховного процесу стають наразі неактуальними. Через невідповідність темпів і характеру соціальних та педагогічних процесів виникають кризові явища в освіті. Одним з перспективних шляхів подолання цієї проблеми є забезпечення поступального розвитку освітньої системи та впровадження сучасних інформаційних технологій.

Застосування у навчальному процесі та освітньому менеджменті на всіх рівнях інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних методів роботи, що спираються на ці технології, може відіграти значну позитивну роль у реформуванні різних сфер освітньої діяльності – від забезпечення ефективного моніторингу до створення цілісних систем забезпечення доступу до освітніх ресурсів. В свою чергу, оволодіння інформаційними технологіями дозволить майбутнім фахівцям ефективно здійснювати власну професійну діяльність, урізноманітнювати форми та методи роботи з клієнтами. Наявність вмінь використовувати інформаційні технології багато в чому визначає успішність навчальної та професійної діяльності людини, її ефективність в сфері міжособистісної взаємодії. З огляду на це, постає суперечність між запитами ринку праці щодо формування високоосвіченого фахівця та низьким рівнем комп'ютеризації і використання сучасних інформаційних технологій в підготовці майбутніх спеціалістів.

Проблема формування готовності майбутніх фахівців до оволодіння та впровадження інформаційних технологій у професійну діяльність привертає увагу вчених в усьому світі. Питаннями розробки та втілення інноваційних освітніх технологій навчання та викладання цікавились В. Андрєєв, І. Дичківська, К. Колін, Н. Криворучко, І. Підласий, В. Симоненко,

В. Сластенін, В. Шапкін. Психологічні аспекти формування готовності особистості до інновацій знаходять своє відображення у дослідженнях В. Дудченко, Б. Сазонова, Т. Шукаєва, В. Юрченко. Виявлення характеристик людського чинника в інноваційних процесах та цільових орієнтацій учасників інноваційного процесу розкриті в працях А. Іскандарова, М. Лапіна, Ю. Карпової, О. Хомерики. Розгляд механізмів подолання інноваційних бар'єрів і розвитку мотиваційної сфери суб'єктів інноваційних процесів здійснений в наукових дослідженнях Н. Городецької, А. Пригожина, А. Свенцицького, М. Кроз, Л. Подлесної.

Дослідженню окремих аспектів застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців соціономічного профілю (педагогів, психологів) присвячені праці вітчизняних науковців: В. Коваленко, Н. Павлишиної, Н. Сінельнікової. Проблема формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх педагогів, психологів, соціальних працівників розглянута в дослідженнях В. Балахтар, О. Бутенко, С. Гаврилюк та С. Семчук. Питаннями формування інформаційно-комунікаційної компетентності слухачів в системі післядипломної педагогічної освіти цікавились К. Колос, Л. Лупаренко, О. Спирін. У працях зарубіжних дослідників (А. Glatthorn, S. Day, D. E. Super, J. Scheerens) розглядаються проблеми професійного розвитку й становлення фахівців, формування їх професійної компетентності.

Проте, не зважаючи на значний інтерес науковців до даної проблеми, питання формування готовності майбутніх фахівців психологічної сфери до застосування інформаційних технологій в професійній діяльності залишаються недостатньо дослідженими. З огляду на це, темою нашої роботи було обрано: «Готовність студентів-психологів до використання інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності».

Об'єктом дослідження є підготовка студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності.

Предметом дослідження є готовність студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування та експериментальне дослідження компонентів готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Відповідно до мети дослідження були визначені наступні його **завдання:**

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми підготовки студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності.

2. Визначити компоненти готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

3. Дослідити стан сформованості компонентів готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

4. Розробити тренінг з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності та перевірити його ефективність.

5. Надати рекомендації викладачам закладів вищої освіти щодо покращення готовності студентів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Гіпотеза дослідження: підготовка студентів-психологів до професійної діяльності значно покращиться за умови впровадження у навчально-виховний процес закладів вищої освіти тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Для реалізації поставлених завдань нами був використаний комплекс **методів дослідження:** *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження); *емпіричні* (анкетування; тестування за методиками: «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун, «Діагностика рефлексивності А. Карпова», тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, тест

Є. Торранса, тест на виявлення творчого потенціалу особистості); *методи кількісної та якісної обробки даних*.

Практичне значення дослідження виявляється в можливості застосування в підготовці майбутніх фахівців психологічної сфери розробленого нами тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності та рекомендацій викладачам закладів вищої освіти щодо покращення готовності студентів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі Хмельницького національного університету. У ній взяли участь 65 студентів-психологів віком 18-20 років.

Апробація результатів дослідження відбувалась шляхом публікації статті на тему: «Компоненти готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності» в електронному науковому фаховому виданні «Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка». Результати дослідження обговорювались на VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців» (м. Хмельницький, 2020 року).

Структура роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, переліку джерел посилання (70 найменувань) та двох додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 88 сторінок машинописного тексту (основна частина – 66 сторінок).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Підготовка студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема

Підготовка молодого фахівця до трудової діяльності – це планомірні, організовані заходи, спрямовані на засвоєння ним професійних знань, оволодіння вміннями і навичками, формування у нього професійно важливих якостей, що відповідають вимогам професії. Вона здійснюється в системі неперервної професійної освіти, починаючи з трудового виховання й навчання у закладах вищої освіти (далі – ЗВО), інститутах післядипломної освіти та на курсах перепідготовки кадрів [43, с. 24]. Підготовка до трудової діяльності передбачає розвиток і формування особистості, яка здобуває певну професію, ґрунтуючись на соціально-психологічних основах, що спрямовують процес фахової підготовки на успішне становлення майбутнього фахівця своєї справи.

На думку Г. Дегтярьова, М. Козяр, І. Матійків, Л. Руденко, А. Шиделко, фахівець своєї справи – це психологічно зріла, всебічно та гармонійно розвинена особистість, яка, спираючись на здобуті під час навчання знання, прагне максимально реалізувати свої фахові уміння, практичні навички та творчі здібності для досягнення успіху в професійній сфері [43, с. 24].

Дослідники стверджують, що становлення особистості як фахівця своєї справи має характерні особливості, зумовлені об'єктом діяльності. В свою чергу, професійна підготовка майбутніх фахівців має здійснюватись із урахуванням існуючих і перспективних вимог, що висуває до неї діяльність. Результатом фахової підготовки є готовність до професійної діяльності [43, с. 26].

Професійна готовність студента – це особистісна якість і суттєва умова ефективності діяльності після закінчення вузу. Професійна готовність студента допомагає молодому спеціалісту успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватися при появі непередбачених перешкод. Під *професійною готовністю* розуміють інтегративне особистісне утворення, яке включає в себе професійну спрямованість, професійно-значущі якості, знання та уміння. В професійній готовності виділяють наступні компоненти: мотиваційний, орієнтовний, емоційно-вольовий, особистісно-операційний та оціночно-рефлексивний [20, с. 125-126].

Зауважимо, що особистісна орієнтація професійної підготовки майбутніх спеціалістів спрямована не лише на засвоєння студентами знань, умінь, навичок і форм поведінки в процесі навчання, але й на формування у них особистісних якостей. Тому без удосконалення змісту, форм і методів навчальної діяльності студентів у процесі підготовки не можуть формуватися ті професійні якості, що є необхідними й достатніми для ефективної діяльності майбутнього фахівця [43, с. 28].

Психологічними умовами появи готовності до виконання певного навчального чи трудового завдання є його розуміння, усвідомлення відповідальності, бажання досягти успіху, визначення послідовності та способів роботи. Готовність студента-психолога до професійної діяльності після закінчення ЗВО – це психологічний фактор успішного виконання своїх обов'язків, правильного використання здобутих знань, навиків, умінь, порівняно швидкою адаптацією до умов праці, підвищення кваліфікації.

Психологічна готовність – це виявлення суті властивостей і стану особистості. Готовність є не лише властивістю чи ознакою окремої особистості, це концентрований показник її діяльності, ступінь її професійної здібності [33, с. 14].

Варто зауважити, що поняття «психологічна готовність до діяльності» було введено в науковий обіг у 1976 році білоруськими дослідниками

М. Д'яченко і Л. Кандибовичем. Відповідно до змісту і конкретних завдань, які розв'язуються суб'єктом трудової діяльності, готовність поділяють на короткотривалу (ситуативну), що детермінується відповідними психічними станами, і відносно сталу, що визначається стабільними властивостями особистості [20].

Готовність фахівця до майбутньої професійної діяльності складається з таких блоків: *професійна орієнтація* (готовність до професійного навчання), *безпосередній процес опанування знаннями і вміннями*, що відповідають певній професії (професійна готовність), наявність адекватних змісту діяльності *якостей особистості* (особистісна готовність), *адаптація до професії* після завершення навчання (професійна адаптація) [33].

Український психолог В. Моляко зазначав, що формування психологічної готовності до праці повинно бути спрямоване на професійний рівень діяльності як на певний орієнтир, еталон майбутньої роботи, тобто сам процес допрофесійної та професійної підготовки професійної слід пов'язувати з виконанням навчальних завдань та тих, що максимально наближені до реальних виробничих умов [33].

Дослідники М. Скиба та О. Коханко вважають, що готовність до свідомого вибору професії забезпечує студентській молоді погодження життєвих планів і професійних намірів з потребами економіки держави в досвідчених кадрах з певних професій. В свою чергу, готовність до свідомого вибору професії – інтегральна якість особистості, що має складну структуру, компонентами якої є моральна, психологічна і практична підготовка. Тому підвищити готовність молоді до діяльності можна завдяки підвищенню їх моральної, психологічної та практичної підготовки до вибору майбутньої професії [50].

З огляду на це, моральна підготовка особистості до певної професійної діяльності передбачає, по-перше, сформувані у неї чіткі переконання в необхідності працювати; по-друге, розкрити їй суть, мету та основні мотиви

праці; по-третє, сформувати прагнення максимально використовувати в праці свої сили і вміння як для власної користі, так і для користі суспільства.

Для підвищення психологічної готовності людини до вибору певної професії необхідно, по-перше, дати зрозуміти особистості значення загальних і спеціальних здібностей при виборі професії та шляхів її розвитку; по-друге, розкрити суть знань професійної відповідності; по-третє, досягти адекватної самооцінки своїх здібностей та рівня переконань; по-четверте, розвинути в особистості прагнення до напруженої фізичної і розумової діяльності.

В свою чергу, ефективність практичної підготовки молоді до професійної діяльності означає ознайомити її зі структурою соціального запиту на кадри в певних галузях даної професії; дати можливість молоді набути знань про засоби, методи та умови праці; озброїти молоду особистість знаннями про норми, правила і типові помилки, які пов'язані з професійною діяльністю [50, с. 71].

Науковець В. Панок виділяє такі вимоги до змісту професійної підготовки психологів:

1. Чітке розуміння відмінностей між теоретично-експериментальною і практичною психологічною освітою.

2. Зміст освіти психолога має складатися з трьох рівнів:

– загально-теоретичні основи психології;

– теоретико-методичні основи конкретного напрямку практичної психології;

– спеціалізація у певному виді практичної психології, що фактично передбачає оволодіння сумою практичних навичок, умінь, володіння конкретними технологіями професійної діяльності.

3. Обов'язкова загальнокультурна і мовна підготовка, використання життєвого досвіду психолога (особливу увагу В. Панок приділяє психологічному осмисленню етнічних особливостей регіону і вивченню релігії як духовної практики населення).

4. Об'єктом зусиль психології повинна стати життєва ситуація людини у єдності і взаємодії таких трьох основних компонентів: наявність зовнішніх обставин, психічних особливостей, здібностей індивіда, засобів і форм взаємодії перших двох складових. Саме відображенням життєвої ситуації у процесі підготовки психологів, його методичною одиницею є вчинок, як мотив для втручання психолога або звертання до нього за допомогою.

На думку дослідника, саме вчинковий спосіб навчання повною мірою реалізує синтетичний підхід, що є характерним для практичної психології (людина розглядається не з точки зору її типовості, а з погляду її індивідуальності, не відірвано від власного життєвого шляху, а в системі всіх аспектів її життєдіяльності).

6. Зміст навчання має передбачати формування особистості психолога. Оволодіння практичною психологією передбачає не лише засвоєння інформації та вироблення навичок, а спрямоване на зміну внутрішніх психічних структур суб'єкта навчання. Тому психологічні знання повинні мати суб'єктивну значущість для студентів, а сам процес навчання має бути суб'єктивно драматичним [38].

Сутність підготовки студентів-психологів до професійної діяльності полягає у тому, щоб ті знання, уміння й навички, які опановують студенти під час навчання у ЗВО стали для них індивідуально-значимими. Тільки тоді вони обумовлюють формування в студента цілісного наукового світогляду і творчої активності, які стають якостями їх особистості та властивостями майбутньої професійної діяльності.

Слід зазначити, що основними завданнями підготовки студентів-психологів до професійної діяльності є наступні:

1. Формування трирівневої системи змісту освіти психолога: загальнотеоретичні основи психології; теоретико-методичні основи конкретного напрямку практичної психології; спеціалізація у конкретному виді практичної психології, що фактично дорівнює певній сумі практичних навичок, умінь, володіння конкретними технологіями професійної діяльності.

2. Розвиток загальнокультурної і мовної готовності студентів-психологів до професійної діяльності.

3. Цілеспрямоване формування особистості студентів-психологів, їх професійно важливих якостей і здібностей.

На сьогоднішній день основним завданням ЗВО є забезпечення студента необхідною теоретико-професійною базою знань, формування умінь й навичок здійснення дослідницької та інноваційної діяльності, розвиток творчого потенціалу, формування прагнення до самоосвіти та саморозвитку. Сучасні інформаційні технології (далі – ІТ) знаходять дедалі частішого застосування у вищій школі. Інформатизація освіти сприяє розкриттю особистісних якостей людини, збереженню та розвитку індивідуальних можливостей тих, кого навчають; формуванню в студентів пізнавальних інтересів, прагнення до самовдосконалення; забезпечення комплексності вивчення явищ дійсності, нерозривності взаємозв'язку між науками; постійного відновлення освіти, форм і методів процесу навчання і виховання [53].

У розділі «Інформаційні технології в освіті» державного документа «Національна доктрина розвитку освіти» зазначено, що пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційних технологій, що забезпечують подальше вдосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти [35]. В свою чергу, під поняттям «інформаційні технології» розуміють сукупність теоретичних знань комп'ютерних засобів, а також методик, що регламентують їх використання в навчанні [29, с. 203].

Мета використання ІТ – забезпечення ефективної інформаційної підтримки навчально-виховного процесу, що дає змогу найбільш повно використовувати педагогічні можливості нових ІТ, реалізовувати процеси інтенсифікації й оптимізації навчального процесу, індивідуалізації та диференціації; розвивати самостійність студентів у виконанні навчальних завдань; застосовувати поетапний і підсумковий контроль результатів навчання з наступною оцінкою ефективності навчального процесу [52].

Ю. Радченко з цього приводу зауважує, що організація навчального процесу з використанням ІТ полягає у створенні соціально-педагогічних умов взаємодії між студентами і викладачем, за яких кожному учаснику навчально-виховного процесу надається можливість із урахуванням індивідуальних особливостей зрозуміти, вивчити й застосувати ІТ [44, с. 6].

Застосування комп'ютерних технологій у навчанні є необхідною умовою досягнення цілей інформатизації освіти. Пріоритетом для розвитку системи освіти нині є впровадження сучасних ІТ, які забезпечують доступ до мережі високоякісних баз даних, розширюють можливості студентів щодо сприйняття складної інформації. Впровадження ІТ здійснюється шляхом створення індивідуальних модульних навчальних програм різних рівнів складності залежно від конкретних потреб, використання можливостей Internet, упровадження гнучких технологій дистанційної освіти, видання електронних підручників тощо [22, с. 707].

Вітчизняні науковці Г. Дегтярьова, М. Козяр, І. Матійків, Л. Руденко, А. Шиделко визначають основні напрями впровадження ІТ, зокрема комп'ютерної техніки, в навчальний процес:

- використання комп'ютерів з метою вирішення навчальних і наукових завдань в різноманітних галузях науки і техніки, включаючи математичне моделювання, обробку інформації, управління навчальним процесом;
- застосування комп'ютерної техніки в якості засобу навчання, що удосконалює процес викладання, підвищує його якість і ефективність;
- використання комп'ютерних технологій в якості нових інструментів і засобів навчання;
- впровадження ІТ для творчого розвитку студентів, підвищення їхньої мотивації до навчання;
- використання комп'ютерної техніки в якості засобів автоматизації процесів контролю, корекції, тестування і психодіагностики навчання;
- вивчення комп'ютера та інших сучасних засобів ІТ в якості корисних і цікавих об'єктів вивчення;

– організація комунікацій на основі використання засобів ІТ з метою передачі та набуття педагогічного досвіду, обміну методичною та навчальною літературою [43].

Готовність майбутніх психологів до використання ІТ значною мірою залежить від їхньої готовності до здійснення інноваційної діяльності, яка є одним із важливих компонентів професійної готовності, максимальної реалізації їхніх можливостей, розкриття їх творчого потенціалу [39].

Загалом, поняття «інновації» (італ. *innovazione* – новизна, нововведення) означає нові форми організації діяльності і управління, нові види технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства [6]. Часто використання ІТ передбачає нову організацію пізнавальної діяльності, мета якої полягає у впровадженні нововведень в освітній простір. Застосування інновацій вимагає внесення змін до мети, завдань, форм та методів роботи, взаємодії учасників навчального процесу на різних рівнях.

Впровадження інноваційних форм у навчання студентів сприяє підвищенню якості навчання і забезпечує інтерес студентів до пізнавальної та творчої діяльності. В свою чергу, впровадження інноваційних засобів під час проведення практичних занять та організації самостійної роботи студентів сприяє підвищенню рівня ініціативності студентів та ефективній реалізації навчання в цілому [32, с. 51].

Науковці J. Záhorec, A. Našková, M. Munk та M. Bílek вказують на необхідність вжиття заходів для забезпечення та максимізації конкурентного потенціалу у випускників закладів вищої освіти. Це передбачає, на їхню думку, оволодіння випускниками знаннями та вміннями використання сучасних інформаційних технологій. Вчені провели анкетування за розробленою ними анкетною «Мої професійні компетенції» з метою з'ясувати погляди та думки студентів про предмети і теми, пов'язані з інформатикою, яка є невід'ємною частиною їхніх навчальних програм, а також з'ясувати думки студентів щодо окремих аспектів викладання предметів інформатики, включених до їхніх навчальних програм. Результати проведеного ними анкетування відобразили

сучасний стан реалізації інформаційної освіти в рамках навчальних програм (з урахуванням профілізації випускників цих програм) [70].

Зарубіжні дослідники D. Pešaković, A. Flogie та B. Aberšek вважають, що набуття та розвиток інформаційних компетенцій суттєво підтримують професійну адаптованість та можливості людини у працевлаштуванні на ринку праці в цілому і в той же час підвищують її пристосованість в особистому житті [66].

Дослідники J. Karēnieks та I. Salīte у своїй статті роблять висновок про ефективність створення та здобуття знань студентів на основі методу проектів в електронному навчальному середовищі. Оскільки метод орієнтований на співпрацю, то вчені наголошують на необхідності використання таких програмних можливостей, які дозволяють отримувати доступ до інших думок та доповнювати їх особистим досвідом, створюючи таким чином дискурс та порівняння. Науковці переконані у тому, що цей метод значно покращує мотивацію, інтерес та активність студентів у здобутті знань. Якість отриманих знань помітно підвищується, оскільки багато студентів опановують навички висловлювати та обґрунтовувати свої думки. Працюючи в групах, студенти впливають на якість роботи один одного, а викладач лише підвищує мотивацію до висловлювання думок студентів. Саме таким чином студенти набувають інформаційну компетентність [65].

Зауважимо, що використання переваг ІТ у професійній підготовці майбутніх психологів частково дозволяє розв'язати наявне у сучасній вищій школі протиріччя між: колективною формою організації навчання та індивідуальним характером діяльності фахівця; перевагою репродуктивних методів у процесі формування умінь та творчим характером професійної діяльності майбутнього психолога; необхідністю якомога раннього введення майбутнього психолога у професійну діяльність та неготовністю до її виконання тощо. Проте на формування готовності студентів-психологів до використання ІТ впливають чинники об'єктивного та суб'єктивного характеру: виховання та самовиховання, особливості особистісного розвитку та

саморозвитку, професійна спрямованість, професійне самовизначення та багато інших. Саме врахування цих чинників, а також дослідження компонентів готовності фахівців психологічної сфери до використання ІТ надасть можливість керівникам ЗВО, в яких навчаються студенти-психологи створити відповідні умови підвищення ефективності підготовки цих студентів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності.

1.2 Етапи підготовки студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Дослідники Г. Абрамова та В. Панок впевнені, що готовність студентів до професійної діяльності має складну динамічну структуру і є сукупністю інтелектуальних, рефлексивних і психофізіологічних компонентів у їх співвідношенні з проблемами суспільства. Особливості особистісної готовності до професійної діяльності з клієнтами полягають у формуванні в студентів-психологів умінь і навичок психологічного обстеження особистості клієнтів, їх груп, моніторингу змісту та умов, проблем особистісного розвитку, встановлення психологічного діагнозу, визначення причин, що утруднюють розвиток, навчання та працю; здійснення психокорекційних заходів для усунення можливих відхилень у психічному розвитку і поведінці, подолання різних форм девіантної поведінки, формування адекватної соціально-корисної життєвої позиції [1; 38].

Л. Морська виділяє чотири напрямки підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю до використання ІТ у професійній діяльності:

Перший напрямок підготовки – навчання загальних основ ІТ, розвиток ключового рівня інформаційної компетенції фахівця. Така підготовка має здійснюватися ще у середній школі. У ЗВО завданням курсу інформатики є вирівнювання знань студентів.

Другий напрямок – вивчення ІТ відповідно до певної спеціальності. Курси щодо підготовки ІТ у конкретній предметній галузі мають бути тісно пов'язані з основними курсами обраної студентом спеціальності і займати провідне місце у предметному блоці навчального плану.

У межах третього напрямку майбутній фахівець має оволодіти загальною теорією та методикою використання засобів ІТ у професійній діяльності. Проте, методика використання ІТ з метою підвищення ефективності навчання повинна зайняти особливе місце у психолого-педагогічному блоці в якості окремого предмету або в курсі методики навчання даного предмету. Такий курс має бути достатньо універсальним, оскільки існують теоретичні положення та технології, що застосовуються фахівцями соціономічного профілю.

Четвертий напрямок передбачає підготовку до використання у процесі навчання спеціально орієнтованих на певний предмет засобів ІТ (наприклад, «Інформаційні технології у вивченні іноземних мов») [34, с. 100].

Отже, підготовка майбутнього фахівця соціономічного профілю, в тому числі і психолога до застосування ІТ – процес ґрунтовний, послідовний, тривалий. Він включає в себе кілька етапів: мотиваційно-цільовий, когнітивний та операційний.

Основною метою *мотиваційно-цільового етапу* є створення умов для формування мотивації та вміння ставити цілі в процесі виконання професійної діяльності, активізація самопізнання майбутнього фахівця, усвідомлення ним важливості застосування ІТ у професійній сфері. Особливого значення на цьому етапі набуває проходження практики студентами-психологами, адже саме вона допомагає їм сформуванню реальне уявлення про використання ІТ в практичній діяльності. Зазначимо, що саме на цьому етапі важливо здійснювати первинну діагностику готовності студента до використання ІТ у професійній сфері [49].

Когнітивний етап визначається формуванням цілісної системи теоретичних знань студентів-психологів про загальні особливості ІТ, можливості їх використання, організаційні вимоги, форми роботи, врахування специфіки застосування інновацій у роботі з різними віковими категоріями.

Водночас відбувається формування творчого ставлення до практичної діяльності психолога щодо застосування ІТ, активізується бажання інноваційної діяльності. Цей етап дозволяє активізувати прагнення студентів переосмислити застосування ІТ з врахуванням власних особливостей. При вивченні навчальних дисциплін на даному етапі важливо пропонувати студентам різноманітні творчі завдання, проблемі запитання, групові форми роботи [51].

Третій етап підготовки майбутнього психолога до застосування ІТ – *операційний*. Він передбачає формування в студентів-психологів умінь використовувати ІТ на практиці. Саме на цьому етапі вони здобувають навички моделювання та проектування своєї професійної діяльності з врахуванням застосованих ними ІТ, аналізують етапи здійснення практичної роботи, підбирають доцільні методи й засоби досягнення поставленої мети, а також способи та форми здійснення контролю.

Зазначимо, що успішність та ефективність застосування ІТ передбачає, що фахівець усвідомлює практичну значущість цих технологій у своїй професії не тільки на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення спеціаліста в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його психологічної готовності до інновацій. Тому дієвість застосування ІТ на практиці опосередковуються особистісним фактором у структурі готовності до неї самого фахівця [9].

Вітчизняні науковці Г. Дегтярьова, М. Козяр, І. Матійків, Л. Руденко, А. Шиделко виокремили переваги та недоліки електронних ресурсів, які використовуються в процесі підготовки майбутніх фахівців в ЗВО [43]. Розглянемо їх більш детально.

Інтернет – це інформаційне середовище, в якому є предметно-освітній компонент, що повністю відображає всі можливості глобальної мережі, всі її послуги з доступу до баз інформації для формування культури фахівців різного профілю. Серед його переваг можна виокремити руйнування меж між окремими соціумами; вільний обмін думками, ідеями, інформацією учасників спільного проекту; сутнісне бажання людей пізнати нове, розширити свій

світогляд тощо. Водночас до його недоліків належать: незахищеність від розміщення неякісних, часто шкідливих для студентів програм, наявність великої кількості випадкових матеріалів, підручників, які є гіпертекстовими аналогами великих за обсягом підручників [43].

Електронні підручники і навчальні посібники – літературні джерела нового покоління, що об'єднують переваги традиційних підручників і можливості комп'ютерних технологій. Серед різноманітних мультимедійних засобів найбільшого поширення набули електронні посібники, або, як їх ще можна назвати, «комп'ютерні навчальні системи». Такі системи, порівняно з друкованими підручниками, курсами на аудіо-, відеокасетах та іншими джерелами, де інформацію подано послідовно, мають потужні можливості розгалуження і дають змогу студентам безпосередньо залучитися до потрібної теми. Крім того, вони мають ефективні засоби оцінки і контролю процесу засвоєння знань і набуття навичок.

Слід зазначити, що застосування електронних підручників, методичних та довідкових матеріалів, що розміщені на Web-сервері ЗВО, значно підвищує можливості самостійної роботи студентів та дозволяє впроваджувати методи дистанційного навчання під час проведення практичного і теоретичного навчання, самостійної роботи вихованців.

До основних особливостей електронного підручника належать: достовірність, повнота, системність, модульність, інтерактивність, можливість актуалізації, адаптивність до студента, адаптивність до викладача, масштабність, ергономічність тощо. Такі підручники доступні з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет. В них є можливість включення в електронний підручник будь-якого додаткового матеріалу через гіперпосилання на зовнішні ресурси Інтернет [43].

Проте головним недоліком цих підручників на паперових носіях є традиційне використання лінійного порядку викладу навчального матеріалу, відсутність його проблемного викладу, неможливість організації зворотного зв'язку, здійснення процесу контролю за рівнем знань, умінь та навичок.

Недоліком електронних підручників (навчальних матеріалів) є також й те, що вони являються спрощеними популяризованими довідниками, досить поверховими, методично не продуманими (а інколи і просто шкідливими) щодо подання навчального матеріалу, які не можуть стати джерелом системного, глибокого знання. Користувачам рекомендують діяти за конкретною схемою, обмежуючи їх самостійну діяльність, що не може сприяти розвиткові їх творчого мислення [43].

Мультимедіа – система сучасних технічних засобів, які дають можливість працювати з текстовою інформацією, графічними зображеннями, звуком (мова, музика, ефекти), анімаційною комп'ютерною графікою (мальовані фільми, графіка) в єдиному комплексі. Основною перевагою мультимедіа є надання можливості користувачеві на будь-якому етапі роботи з комп'ютерною програмою зробити вибір з декількох варіантів з наступною оцінкою правильності вибраного кроку. Водночас мультимедійні засоби, які використовуються при створенні електронних підручників, часто є великими за обсягом. Вони відволікають, дратують, не дають сконцентруватися та досить часто комп'ютерні курси практично повністю копіюють паперові [43].

Електронні енциклопедії, електронні практикуми, лекції, презентації, електронні ігри можуть використовуватися самостійно або включатися у вигляді структурних елементів до складу електронних підручників. До їх недоліків належить: поганий захист комп'ютерних програм (можливість використання чужого пароля, виконання завдання під чужим ім'ям); мультимедійна інформація (на відміну від текстової) потребує досить великих обчислювальних ресурсів для опрацювання і значних обсягів дискової пам'яті для зберігання [43].

Зауважимо, що виробництво комерційних комп'ютерних навчальних програм, створених групами професійних розробників коштує великих грошей. Ринок для цих прикладних програм представлений фрагментарно і погано організований.

Електронні бібліотеки або електронні каталоги бібліотек – це матеріали бібліотек світу та їх каталоги в електронній версії. Їх особливими перевагами є доступ до інформації в наукових центрах світу, бібліотеках, що створює реальні умови для саморозвитку, розширення світогляду, у тому числі й правового; можливість доступу до ресурсів бібліотечної системи цілодобово [43].

Інтернет-підручник – досить розповсюджена версія навчального матеріалу в мережі Інтернет, яка має такі ж якості, що і комп'ютерний підручник, а також можливість тиражування практично без носія; скорочення шляху від автора підручника до користувача; скорочення витрат на виготовлення підручника; вирішення проблеми сумісності (на всіх апаратних платформах матеріал підручника виглядає практично однаково); забезпечення доступу до Інтернет-підручника можливе з будь-якої машини, підключеної до мережі Інтернет, можливість включення в електронний підручник будь-якого додаткового матеріалу через гіперпосилання на зовнішні ресурси Інтернет [43].

Інтерактивні дошки, комп'ютери та інформаційні технології – часто використовувані та зручні інструменти, які, при розумному застосуванні, здатні додати в навчальний процес елементи новизни, підвищити інтерес студентів до набуття знань, полегшити викладачу підготовку до занять. За умови систематичного використання мультимедійних навчальних програм у навчальному процесі в поєднанні з традиційними методами навчання та педагогічними інноваціями значно підвищується ефективність навчання студентів із різнорівневої підготовкою [43].

Таким чином, використання ІТ в освіті має свої позитивні і негативні сторони. З одного боку, вони дають можливість студентам зробити вивчення навчального матеріалу більш наочним і проблемно-орієнтованим, показати зв'язок між окремими дисциплінами та галузями. А з іншого боку, важливим залишається належне тематичне наповнення навчального матеріалу, його спрямованість та призначення.

1.3 Компоненти готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Професія психолога належить до типу професії «людина-людина», тому підготовка таких фахівців складається з двох компонентів:

1. Перший – сфера виконання роботи, тобто знання специфіки роботи з тією чи іншою категорією клієнтів.

2. Другий – знання ефективного впливу, взаємодії з людьми [50, с. 64].

Дослідник Е. Кузнецов виокремлює такі важливі компоненти у професійній підготовці фахівців, в тому числі й психологів:

– загальноосвітній (знання, якими має володіти будь-який громадянин інформаційного суспільства);

– світоглядний (знання, що стосуються соціально-гуманітарної сфери і відображають проблеми, пов'язані з наслідками інформатизації, її впливу на особистість, освіту, суспільство в цілому);

– психолого-педагогічний компонент (знання, вміння та навички, специфічні для певної професійної діяльності);

– технологічний (основні знання та вміння, пов'язані зі специфікою інформаційних технологій, що застосовуються у навчальному процесі) [31, с. 78].

Науковці також визначають рівні сформованості готовності фахівців до педагогічних інновацій: інтуїтивний, репродуктивний, пошуковий, творчий (продуктивний) [49; 51].

Інтуїтивний рівень сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності полягає у тому, що фахівці, які за особливостями мислення і практичної діяльності належать до цього рівня сформованості готовності, ставляться до інноваційної проблематики як до альтернативи традиційній практиці. Основою такого ставлення є емоційна, інтуїтивна налаштованість на сприйняття нового тому, що воно нове, а не глибокі

теоретичні знання особливостей інноваційної ідеї чи аналіз педагогічної практики, яка на цій ідеї базується. Педагогічна рефлексія у них не сформована.

Репродуктивний рівень сформованості готовності до інноваційної педагогічної діяльності свідчить про те, що ці фахівці добре обізнані з теоретичними засадами, змістом, конкретними методиками педагогів-новаторів, нерідко застосовують елементи цих систем у власній діяльності. Проте використання інновацій у їх практичній діяльності є одиничним, невпорядкованим, ситуативним. Педагогічна рефлексія у них виражена недостатньо.

Пошуковий рівень сформованості готовності до інноваційної діяльності свідчить про те, що ці фахівці намагаються працювати по-новому, втілюючи у власній діяльності відомі технології та методики навчально-виховної роботи. Вони охоче йдуть на експеримент, не приховують ні своїх успіхів, ні помилок, відкриті для публічного обговорення, осмислення інновацій.

Творчий рівень сформованості готовності до інноваційної діяльності показує, що такі фахівці мають широкі й змістовні знання про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох із них є найважливішим орієнтиром діяльності.

Зауважимо, що готовність до інноваційної діяльності формується не сама по собі, а під час практики, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі, досягаючи завдяки цьому значно вищого рівня. Це означає, що кожен попередній рівень такої готовності є передумовою формування нових.

Аналіз наукових праць Л. Скалич та А. Старєвої показав, що до компонентів готовності фахівців соціономічного профілю, у тому числі психологів, до використання ІТ в майбутній професійній діяльності належать:

1) мотиваційний компонент – усвідомлене ставлення фахівця до ІТ та розуміння їх можливостей щодо вирішення певних професійних завдань. Мотивація є основою здійснення інноваційної діяльності фахівця, адже

мотиваційна готовність до впровадження інноваційної діяльності є важливою умовою ефективності здійснення інновацій в майбутній професійній сфері. Мотивами можуть виступати пізнавальні інтереси, що виявляються в бажанні розуміти наукову сутність ІТ, сформулювати власне ставлення до впровадження інновацій в професійній діяльності. Показником мотиваційної готовності до використання ІТ є наявність пізнавального інтересу до новітніх технологій та особистісна значущість застосування ІТ;

2) когнітивний компонент – сукупність науково-теоретичних знань про ІТ, їх різноманітність, структуру, особливості застосування. Окрім того, когнітивний компонент визначає систему необхідних умінь та навичок для успішного впровадження ІТ. Сформованість цього компоненту залежить від успішності здійснення пізнавальної діяльності. Показниками сформованості когнітивного компоненту готовності майбутніх психологів до використання ІТ є: теоретико-методологічні знання (розуміння загальної теорії професійної діяльності з врахуванням системного підходу); загальнотеоретичні та методичні знання (володіння принципами, закономірностями, методами наукових досліджень); вміння успішно застосовувати ІТ в практичній діяльності; ознайомлення з новими науковими досягненнями; знання шляхів та методів самоосвіти;

3) рефлексивний компонент виявляється в здатності фахівця до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності. Впровадження цього компоненту можливе через здійснення рефлексивних процесів саморозуміння та прояву розуміння інших, самооцінки та надання оцінки іншим. Наявність рефлексивного мислення можна розглядати як запоруку усвідомленої власної діяльності, її критичний аналіз та можливість системного вдосконалення. Готовність студента-психолога до використання ІТ з позиції рефлексивного компонента полягає в рівні сформованості рефлексивної позиції, тобто особливостей його самооцінки як суб'єкта, що впроваджує ІТ;

4) комунікативний компонент передбачає вміння фахівця встановлювати комунікативні зв'язки на різних рівнях взаємодії. Цей компонент є необхідним

для формування готовності фахівця до використання ІТ, адже впровадження будь-якої технології потребує наявності широкої мережі зв'язків між суб'єктами соціономічної діяльності.

5) креативний компонент виявляється у відкритості майбутніх психологів до існуючих інноваційних процесів, а також у мобільності та гнучкості мислення, критичній оцінці та здатності творчо осмислювати та використовувати ІТ. Креативний компонент виявляється в пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних задач. Необхідність сформованості цього компоненту виявляється у творчому характері впровадження ІТ. Успішному формуванню креативності в майбутніх психологів сприяє комплекс професійних установок: розуміти цінності формування творчого мислення, володіти методами розвитку чуттєвого ставлення до навколишнього середовища, вміння повноцінно розкривати особливості творчої діяльності, прагнення до самоповаги та самореалізації. Ознаками креативності фахівця є його здатність до створення нового, вміння знаходити нові підходи до вирішення професійних проблем [49; 51].

Вітчизняні дослідниці С. Семчук, С. Гаврилюк та О. Бутенко вважають, що готовність фахівців до використання ІТ у своїй професійній діяльності свідчить про сформованість у них *інформаційно-комунікаційної компетентності* як необхідної умови професійної стабільності, орієнтації в інформаційному просторі, здатності оперувати даними на основі використання сучасних ІТ відповідно до потреб ринку праці і для ефективного виконання професійних обов'язків. Вони стверджують, що основоположною умовою успішного процесу інформатизації вищої освіти є наявність високого рівня компетентності майбутніх фахівців у сфері ІТ. Це означає, що майбутні спеціалісти мають не лише володіти базовими навичками користувача ІТ, а й повинні бути готовим застосовувати ІТ у професійній діяльності та для власного професійного розвитку [45, с. 26-27].

Таким чином, можемо зробити висновки про те, що визначення рівнів та компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній

професійній діяльності є не лише умовою формування у них інформаційно-комунікаційної компетентності, але й значно покращить процес їх професійної підготовки.

Висновки до розділу

Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що під професійною готовністю фахівця розуміють інтегративне особистісне утворення, яке включає в себе професійну спрямованість, професійно-значущі якості, знання та уміння. В свою чергу, готовність майбутніх психологів до використання ІТ полягає в їхній готовності до здійснення інноваційної діяльності, яка є одним із важливих компонентів професійної готовності, максимальної реалізації їхніх можливостей, розкриття їх творчого потенціалу.

Підготовка майбутніх психологів до застосування ІТ – процес ґрунтовний, послідовний, тривалий. Він включає в себе кілька етапів: мотиваційно-цільовий, когнітивний та операційний. Проте успішність та ефективність застосування ІТ передбачає, що фахівець усвідомлює практичну значущість цих технологій у своїй професії не тільки на професійному, а й на особистісному рівні.

До компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності належать: мотиваційний компонент – усвідомлене ставлення фахівця до ІТ та розуміння їх можливостей щодо вирішення певних професійних завдань; когнітивний компонент – сукупність науково-теоретичних знань про ІТ, їх різноманітність, структуру, особливості застосування; рефлексивний компонент, який виявляється в здатності фахівця до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності; комунікативний компонент, що передбачає вміння фахівця встановлювати комунікативні зв'язки на різних рівнях взаємодії; креативний компонент, який виявляється у відкритості майбутніх психологів до існуючих інноваційних процесів, а також у

мобільності та гнучкості мислення, критичній оцінці та здатності творчо осмислювати та використовувати ІТ.

Кожний з виокремлених нами компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності характеризується своїми показниками, але успішність застосування ІТ на практиці опосередковуються особистісним фактором у структурі готовності до неї самого фахівця.

В процесі теоретичного аналізу проблеми дослідження можемо зробити висновок, що визначення рівнів та компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності є необхідною умовою формування у них інформаційно-комунікаційної компетентності та значно покращить процес їх професійної підготовки.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КОМПОНЕНТІВ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Діагностика сформованості компонентів готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Для експериментального дослідження компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності було використано комплекс діагностичних методик:

- 1) методика «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун (для діагностики *мотиваційного компоненту* готовності);
- 2) опитувальник для визначення рівня сформованості *когнітивного компоненту* готовності;
- 3) методика «Діагностика рефлексивності А. Карпова» (для дослідження *рефлексивного компоненту* готовності);
- 4) тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, адаптований Ю. Гільбухом (для діагностики сформованості *комунікативного компоненту* готовності);
- 5) тест Є. Торранса і тест на виявлення творчого потенціалу особистості (для дослідження *креативного компоненту* готовності).

У діагностичному дослідженні взяли участь 65 студентів-психологів Хмельницького національного університету (далі – ХНУ) віком 18-20 років.

Дослідження *мотиваційного компоненту* готовності фахівців студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності здійснювалося за допомогою методики «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун. Метою цієї методики є дослідження причин вибору професії

школярами та студентами, структури їх мотиваційної сфери. Тест включає в себе 32 твердження. На аркуші відповідей навпроти відповідного номера потрібно відзначити виражену в балах ступінь значущості того чи іншого мотиву: 4 бали – дуже значущий; 3 бали – має значення; 2 – швидше значущий, ніж незначний; 1 – швидше незначний, ніж значущий; 0 балів – не має значення. Обробка результатів проводиться шляхом підсумовування балів по стовпцях. Порівняння чотирьох отриманих сум дозволить виявити співвідношення мотивів вибору професії: питання 1 – 8 – мотиви престижності професії; 9 – 16 – мотиви матеріального благополуччя; 17 – 24 – мотиви ділового характеру; 26 – 32 – мотиви творчої реалізації в праці [15].

За допомогою методики «Мотиви до професійної діяльності» С. Гріншпун ми виявили такі мотиви у виборі професії студентами-психологами, як: мотиви престижності професії, мотиви матеріального благополуччя, мотиви творчої реалізації в праці. Результати діагностики представлені у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Мотиви вибору професії студентами-психологами (у %)

Мотиви	Рівні сформованості мотивів			
	Мотив не сформований	Слабка сформованість мотиву	Помірна сформованість мотиву	Мотив сформований
Престижної професії	29,2	47,7	15,4	7,7
Матеріальне забезпечення	10,8	16,9	41,5	30,8
Бажання творчої роботи	7,7	20	30,8	41,5

За результатами діагностики можемо зробити висновок про те, що у більшості досліджуваних при виборі майбутньої професії переважало бажання

творчої роботи в майбутній професійній діяльності (41,5%), а також матеріальне задоволення своїх потреб (30,8%). Отримані дані діагностичного дослідження вказують на те, що студенти-психологи відкриті до існуючих інноваційних процесів в сучасному суспільному житті, готові до впровадження інновацій та пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем.

За допомогою розробленої нами анкети ми визначили рівень сформованості *когнітивного компоненту* готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. Студентам необхідно було оцінити свої знання з інноваційної діяльності та впровадження ІТ в професійну сферу за 12 – бальною шкалою. Анкета складається з 6 відкритих і закритих запитань, а також передбачає написання студентами власних пропозицій щодо удосконалення роботи з впровадження ІТ у вітчизняних ЗВО (Додаток А).

Результати проведеного анкетування серед студентів-психологів ХНУ показали, що переважна більшість з них (58,5%) оцінюють власну ознайомленість з ІТ оцінкою «10», в той час як інші 41,5% зазначили, що рівень їхніх знань про інновації у професійній сфері можна оцінити на оцінку «8» і нижче. На питання анкети про те, де саме студенти найчастіше використовують ІТ 64,6% опитаних відповіли, що вони цим займаються в рамках самоосвіти. При цьому, 35,4% респондентів зазначили, що найчастіше ІТ використовують при підготовці до семінарів, конференцій тощо. Цікавим є те, що 75,4% опитаних студентів змогли правильно обрати ІТ серед запропонованих варіантів технологій навчання, управлінської діяльності і т.п. На питання анкети: «Які сучасні ІТ (їх елементи) Ви використовуєте на практиці?» більшість респондентів (87,7%) обрали комп'ютерні технології.

За результатами проведеного анкетування можемо зробити висновок, що студенти-психологи мають достатній рівень ознайомленості з інноваційною діяльністю, володіють необхідними вміннями та навичками для успішного використання ІТ і тому когнітивний компонент готовності до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності у них сформований на достатньому рівні.

Для дослідження *рефлексивного компонента* готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності ми використали методикау «Діагностика рефлексивності А. Карпова» [25].

На думку А. Карпова, диференційоване розуміння рефлексії передбачає її спеціальний розгляд в аспекті категорії «психічна властивість», тобто рефлексивність повинна бути представлена як якісно особлива властивість особистості. Він виділяє різні модуси рефлексії, зокрема він вказує на те, рефлексивність як психічна властивість являє собою одну з основних граней тієї інтегративної психічної реальності, яка співвідноситься з рефлексією в цілому. Двома іншими її модусами є рефлексія в її процесуальному статусі і рефлексії як особливого психічного стану. Ці три модуси найтіснішим чином пов'язані між собою і впливають один одного, утворюючи на рівні їх синтезу якісну визначеність, що означає поняття рефлексія. Саме синтез цих модусів становить її якісну визначеність. Тому рефлексія – це одночасно і унікальна властивість, властиве лише людині, і стан усвідомлення чого-небудь, і процес репрезентації психіці свого власного змісту [25, с. 290-307].

Методика «Діагностика рефлексивності А. Карпова» є опитувальником, який складається з 27 тверджень. На аркуші відповідей навпроти відповідного номера потрібно зазначити варіант відповіді: 1 – абсолютно невірно; 2 – невірно; 3 – швидше невірно, ніж вірно; 4 – незнаю; 5 – швидше вірно, ніж невірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно. Аналіз результатів методики показує, що 7 і більше стенів свідчать про високий розвиток рефлексивності, 4-7 стенів – середній розвиток рефлексивності, менше 4 стенів – низький рівень розвитку рефлексивності.

Результати діагностики рівнів рефлексивності студентів-психологів ХНУ відображені на рисунку 2.1.

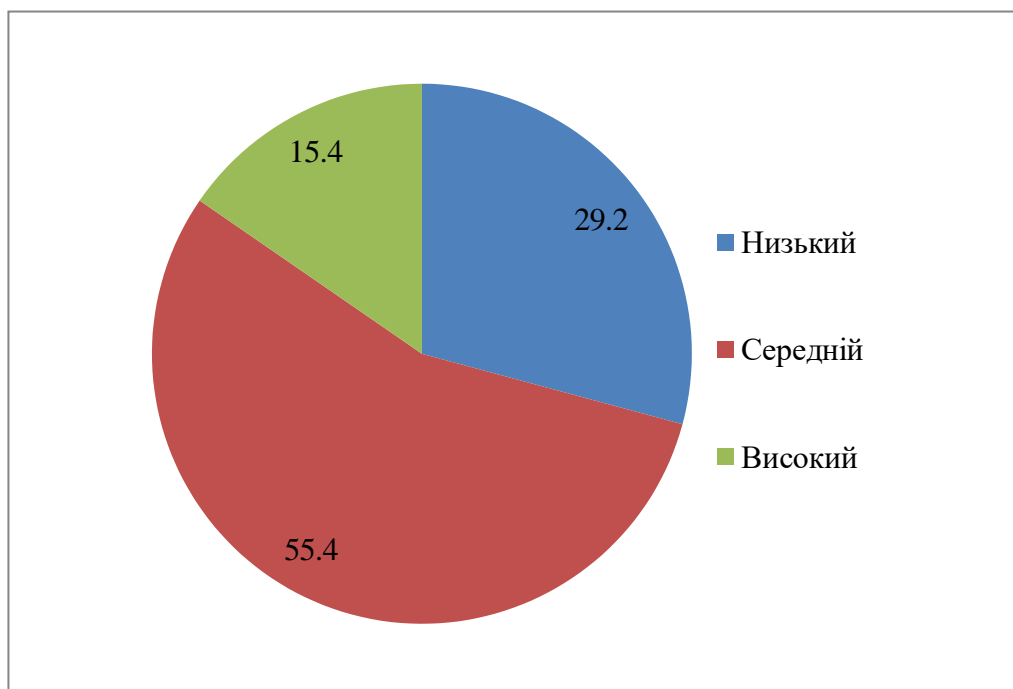

Рисунок 2.1 – Результати дослідження рівнів рефлексивності у студентів-психологів (у %)

Як видно з рисунку 2.1, більшість студентів-психологів (55,4%) мають оптимальний середній рівень сформованості рефлексивності. Проте привертає увагу той факт, що у 15,4% досліджуваних наявний високий рівень рефлексивності. Такі психологи можуть надмірно заглиблюватися у власний внутрішній світ, що може спричинити відхід від реальності. Також у 29,2% студентів-психологів рівень рефлексивності є достатньо низьким, що вказує на низьку здатність таких фахівців до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності.

Як свідчать результати проведеного дослідження, рефлексивний компонент готовності майбутніх психологів до впровадження ІТ в професійній діяльності характеризується середніми та низькими показниками та потребує подальшої роботи щодо створення ситуацій, які сприяють активізації рефлексивної позиції у студентів-соціологів, а також формують у них позитивне ставлення до себе та сприяють самоутвердженню себе як професіоналів.

Для визначення рівня сформованості *комунікативного компоненту* готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній

діяльності був використаний тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, адаптований Ю. Гільбухом [11]. Метою проведення цього тесту стало визначення рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь в майбутніх психологів.

Даний тест являє собою різновид тесту досягнень, тобто побудований за типом завдання, у якій є правильна відповідь. У тесті передбачається деякий еталонний варіант поведінки, який відповідає компетентному, впевненому, партнерського стилю. Ступінь наближення до еталону можна визначити за кількістю правильних відповідей. Неправильні відповіді поділяються на неправильні «знизу» (залежні) і неправильні «зверху» (агресивні). Опитувальник складається з опису 27 комунікативних ситуацій. До кожної ситуації пропонується 5 можливих варіантів поведінки. Досліджуваній має один, притаманний саме йому спосіб поведінки в даній ситуації. Не можна вибирати два або більше варіантів чи приписувати варіант, не зазначений в опитувальнику. Авторами тесту пропонується ключ, за допомогою якого можна визначити, до якого типу реагування відноситься обраний варіант відповіді: впевненому, залежному або агресивному. В результаті дослідження треба підрахувати число правильних і неправильних відповідей в процентному відношенні до загальної кількості обраних відповідей.

Всі питання тесту поділені авторами на 5 типів комунікативних ситуацій:

- ситуації, в яких потрібна реакція на позитивні висловлювання партнера (питання 1, 2, 11, 12);
- ситуації, в яких досліджуваній повинен реагувати на негативні висловлювання (питання 3, 4, 5, 15, 23, 24);
- ситуації, в яких до досліджуваного звертаються з проханням (питання 6, 10, 14, 16, 17, 25);
- ситуації бесіди (13, 18, 19, 26, 27);
- ситуації, в яких потрібно проявити емпатію (розуміння почуттів і станів іншої людини (питання 7, 8, 9, 20, 21, 22) [11].

Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів представлені на рисунку 2.2.

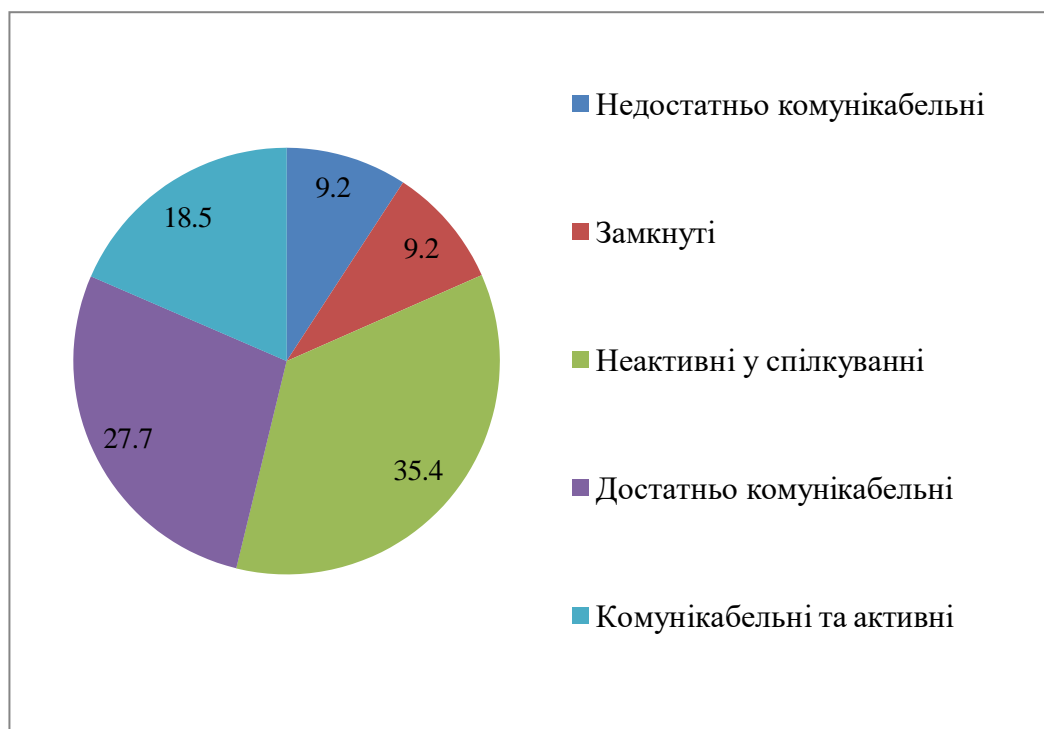

Рисунок 2.2 – Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів (у %)

Як видно з рис. 2.2, більшість студентів-психологів (35,4%) є впевненими в собі, можуть вільно виступати перед публікою. Також значна частина студентів-психологів (27,7%) є достатньо комунікабельними, можуть впевнено відстоювати власну позицію у спілкуванні. Проте увагу привертає той факт, що серед опитаних студентів виявлено значну кількість замкнутих, некомунікабельних осіб. Тому рівень сформованості комунікативного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ є недостатньо високим.

Дослідження рівня сформованості *креативного компоненту* готовності студентів-психологів до використання ІТ здійснювалося за допомогою двох тестових методик: тесту Є. Торранса та тесту на виявлення рівня творчого потенціалу особистості «Який Ваш творчий потенціал?» [68; 54]. Тест

Є. Торранса складається з трьох субтестів: 1 субтест «Намалюйте картинку», 2 субтест «Завершення фігури», 3 субтест «Лінії, що повторюються». Обробка результатів тесту передбачає оцінку п'яти показників: «швидкість», «оригінальність», «розробленість», «опір замикання» і «абстрактність назв» [68].

Результати діагностики загального індексу невербальної креативності у студентів-психологів ХНУ представлені на рисунку 2.3.

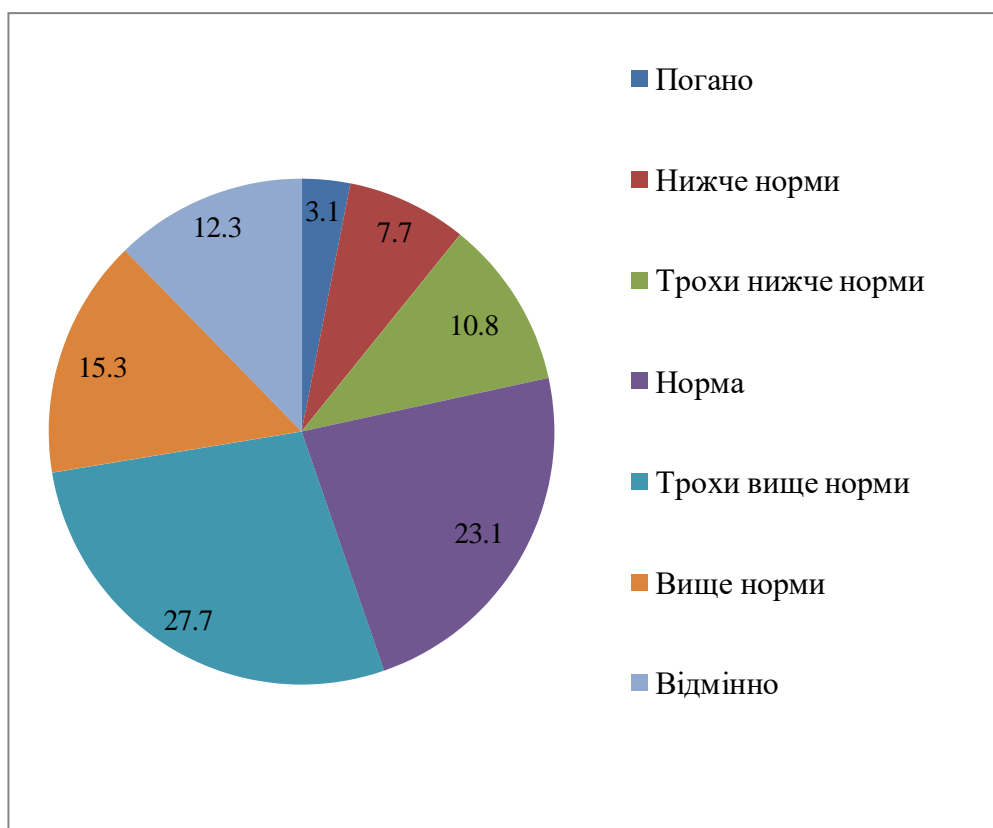

Рисунок 2.3 – Результати дослідження рівнів невербальної креативності у студентів-психологів (у %)

За результатами проведеної діагностики можемо констатувати переважно середній рівень сформованості невербальної креативності у більшості студентів-психологів. Так, показник «відмінно» притаманний для 8 з них (12,3%), а показник «погано» лише 2 студентам (3,1%).

Для підтвердження даних цієї методики ми використали тест на виявлення рівня творчого потенціалу особистості «Який Ваш творчий потенціал?» [54]. Даний тест спрямований на визначення рівня творчого

потенціалу особистості, а також дає змогу побачити, якою мірою студенти готові до сприйняття передового досвіду. Тест складається з 18 питань та трьома варіантами відповідей. За відповідь «а» досліджуваний отримує 3 бали, «б» – 1 бал, «в» – 2 бали. Загальна сума набраних балів показує рівень розвитку творчого потенціалу: значний творчий потенціал, нормальний потенціал, незначний потенціал [54].

Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів ХНУ відображені на рисунку 2.4.

Рисунок 2.4 – Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів (у %)

Отже, як видно з рис. 2.4, для більшості досліджуваних студентів-психологів (61,5%) характерний середній рівень сформованості творчого потенціалу, що свідчить про те, що досліджувані наділені тими якостями, які дають змогу їм творити, але у них є певні проблеми, котрі гальмують процеси творчості. Їхній потенціал дозволить їм творчо виявити себе, якщо вони, звичайно, будуть цього прагнути. Проте результати дослідження також показали, що в 10,8% студентів-психологів творчий потенціал є надзвичайно

низьким і потребує подальшої роботи щодо його розвитку. Водночас, позитивним явищем є те, що 27,7% досліджуваних мають досить високий рівень творчого потенціалу, що надає їм вибір широких творчих можливостей. Якщо вони зможуть застосувати їхні здібності в професійній діяльності, то їм будуть доступні різноманітні форми творчості.

За результатами проведеного дослідження можемо зробити висновки про те, що креативний компонент готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності знаходиться на середньому рівні розвитку.

Отже, отримані дані проведеного дослідження свідчать про необхідність розробки дієвих методів, засобів, способів та шляхів підвищення рівня готовності студентів-психологів до застосування ІТ в майбутній професійній діяльності.

2.2 Тренінг з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Як вже зазначалося вище, результати проведеного дослідження виявили необхідність в розробці та обґрунтуванні дієвих методів та технологій формування компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. До цієї технології, на нашу думку, належить тренінг.

У сучасному тлумачному психологічному словнику зазначено, що *тренінг* (від англ. training) – це спеціальний тренувальний режим, тренування [58, с. 548]. Як форма навчального заняття тренінг потребує особливих методичних підходів до його підготовки, організації та проведення.

В психології досить відомі такі *різновиди тренінгу*, як: перцептивний тренінг, соціально-психологічний тренінг, тренінг ділового спілкування та інші.

Соціально-психологічний тренінг – це сфера практичної психології, орієнтована на використання активних методів групової психологічної роботи з метою розвитку компетентності у спілкуванні. Базові методи соціально-психологічного тренінгу – це групова дискусія і рольова гра в різних модифікаціях і сполученнях [58, с. 548].

Перцептивний тренінг – це різновид соціально-психологічного тренінгу, спрямований на розвиток здатності адекватного і повного пізнання себе, інших людей і відносин, що формуються в процесі спілкування. Отримані в процесі тренінгу нові відомості спонукають людину до переосмислення сформованих уявлень про себе і інших людей, а в кінцевому підсумку – до самовдосконалення. У ході занять учасники перцептивного тренінгу одержують інформацію про те, як вони виглядають в очах інших людей (рефлексія) та про те, як їхні дії та вчинки сприймаються іншими (соціальна перцепція). У тренінгу застосовуються психогімнастичні вправи, прийоми психодрами, групова дискусія [58, с. 548].

Тренінг ділового спілкування – це різновид соціально-психологічного тренінгу, що спрямований на набуття знань, умінь і навичок, на корекцію і формування установок, необхідних для успішного спілкування в процесі професійної діяльності. У групах тренінгу розвиваються такі уміння учасників, як: уміння вести переговори; уміння виступати перед великою аудиторією; уміння проводити наради; уміння правильно поводити себе в ситуації конфлікту тощо. У тренінгу на заняттях проводяться групові дискусії, рольові ігри [58, с. 549].

Ю. Сурмін, Р. Науменко, Л. Гогіна розглядають тренінг як запланований процес, спрямований на надання або поновлення знань та навичок, перевірку ставлення до проблеми, ідеї, поведінки з метою їхньої зміни чи оновлення. На їхню думку, тренінг – це ефективна форма педагогічного впливу для засвоєння знань; інструмент для формування умінь і навичок; спілкування в довірчій атмосфері і неформальній обстановці; форма розширення досвіду; пізнання

себе і навколишнього світу; форма групової роботи, яка забезпечує активну участь і творчу взаємодію учасників між собою і з викладачем [56, с. 5].

М. Гусарова вказує на дидактичні можливості та ефективність тренінгових технологій в сучасних умовах, коли потрібен високий рівень не лише знань, але й умінь, навичок, соціально-психологічної стійкості особистості майбутнього фахівця. Авторка вважає, що тренінг надає можливість уникнути рутинізації освіти, актуалізує спілкування викладача зі студентами, робить цілі й завдання заняття більш зрозумілими. Тренінг передбачає максимальне залучення учасників до групової роботи, дозволяє випробувати теоретичні положення в практичних вправах [17].

На думку О. Чуйко, тренінг сприяє усвідомленню студентами сутності поняття, формуванню здібності критично оцінювати, обирати варіанти й приймати групові та індивідуальні рішення. Дослідниця стверджує, що впровадження тренінгових технологій дозволяє усунути пасивність і некритичність сприйняття, несамостійність й інертність мислення, несформованість навичок полемізувати, переконувати, доводити власну думку, і водночас надає ефективні можливості щодо розвитку професійно-адаптивної особистості [57].

О. Шевчук під поняттям «тренінг» має на увазі динамічну форму навчання, в ході якої відбувається активне засвоєння знань, умінь та навичок, що відповідає умовам сучасного життя. Можливості тренінгу часто привертають увагу педагогів, психологів, соціальних працівників, психотерапевтів, менеджерів, керівного персоналу, спеціалістів кадрових служб [36, с. 4].

Розгляд думок дослідників показав, що участь у тренінгу сприяє вдосконаленню особистісних якостей, розвитку практичних умінь і навичок у конкретній професійній сфері. Навчальні тренінги на основі спеціально підготовлених матеріалів повністю відповідають сучасним вимогам професійної підготовки.

Зауважимо, що під поняттям «інформаційна грамотність» розуміємо сукупність знань, умінь, навичок пошуку, оцінки, організації і представлення інформації з використанням традиційних і нових інформаційних технологій. Процес формування інформаційної грамотності студентів передбачає:

1. Розвиток у студентів уявлень про місце і роль інформації в житті людини, про інформаційні ресурси суспільства, їх склад і способи перетворення.
2. Формування умінь студентів складати бібліографічний опис.
3. Навчання умінь пошуку інформації за адресними, тематичними і фактографічними запитам.
4. Володіння навичками інформаційного пошуку в Інтернеті, вміння користуватися електронним каталогом.
5. Оволодіння навичками працювати з джерелами інформації, які знаходяться на різних носіях [56].

З метою розвитку інформаційної грамотності та професійного використання ІТ в сфері практичної діяльності майбутніх психологів ми розробили тренінгову програму, основними завданнями якої є:

- оволодіння студентами навичками ефективного використання апаратних засобів та прикладних програм для розв'язування завдань професійного спрямування;
- засвоєння студентами основ навігації засобами браузерів (програм-переглядачів) в інформаційному сервісі Інтернет;
- оволодіння практичними навичками роботи в середовищі популярних інформаційних сервісних програм та комунікаційних сервісів Інтернету;
- опанування знаннями та креативними навичками роботи з Інтернет-ресурсами та послугами;
- підготовка майбутніх психологів до свідомого, креативного, професійного використання ІТ в сфері практичної діяльності.

Структура тренінгової програми з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності наведена в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Тренінг з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

№	Вид роботи	Час
Заняття 1		
Основи комп'ютерної грамотності. Вступ до інформаційних технологій		
1.1.	Відкриття тренінгу. Прийняття правил роботи групи	15 хв
1.2.	Ділова гра «Добираємо конфігурацію комп'ютерів»	20 хв
1.3.	Мозкова атака «Робота з файлами і папками засобами операційної системи»	30 хв
1.4	Мозкова атака «Засоби захисту інформації у комп'ютері»	10 хв
1.5	Дискусія «Причини архівації даних»	15 хв
Заняття 2		
Офісне програмне забезпечення (MS Office 2010): текстовий процесор MS Word, табличний процесор MS Excel, програма створення слайдових презентацій MS PowerPoint		
2.1.	Вправа «Добір інструментарію для організації навчального процесу»	10 хв
2.2.	Вправа «Електронні таблиці»	30 хв
2.3.	Вправа «Побудова діаграм та графіків»	30 хв
2.4.	Вправа «Створення слайдових презентацій»	20 хв
2.5.	Моделююча гра «Працюємо з форматами даних»	45 хв
Заняття 3		
Профілактика комп'ютерної та Інтернет-залежності		
3.1.	Вправа «Виникнення залежності»	20 хв

Кінець таблиці 2.2

3.2.	Вправа «Позитив і негатив»	20 хв
3.3.	Дискусія «Я контролюю залежність, чи вона керує мною?»	20 хв
Заняття 4		
Розвиток креативних навичок при використанні інформаційних технологій		
4.1.	Вправа «Незвичне життя речей»	15 хв
4.2.	Вправа «Генератор маячні»	15 хв
4.3.	Вправа «Виконай звичну задачу у незвичний спосіб»	20 хв
4.4.	Моделююча гра «Завдання зі штучним обмеженням»	30 хв
Заняття 5		
Розвиток рефлексії при використанні інформаційних технологій		
5.1.	Вправа «Зміна фокусу уваги»	15 хв
5.2.	Моделююча гра «Конкурс на найбільшу помилку»	15 хв
5.3.	Вправа «Матрьошка»	20 хв
5.4.	Вправа «Зустріч з репертуаром ролей»	20 хв
Заняття 6		
Розвиток мотивації до майбутньої професійної діяльності		
6.1.	Вправа «Мотивація»	30 хв
6.2.	Вправа «Самотивація»	15 хв
6.3.	Вправа «Почати діяти»	30 хв
6.4.	Підбиття підсумків	5 хв

Детальний опис тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності наведений в додатку Б.

2.3 Аналіз результатів впровадження тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Перевірка ефективності розробленої нами програми тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності відбувалася на базі ХНУ. Учасниками формувального етапу експерименту стали 30 студентів-психологів, які склали експериментальну групу досліджуваних. Тренінгові заняття проводилися протягом вересня-жовтня 2020 року. Для перевірки результатів ефективності впровадженого тренінгу ми провели повторне діагностичне дослідження серед 30 студентів-психологів експериментальної групи та 35 студентів-психологів контрольної групи (контрольний етап експерименту).

Результати діагностики *мотиваційного компоненту* готовності студентів-психологів контрольної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності наведені у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Мотиви вибору професії студентами-психологами контрольної групи (у %)

Мотиви	Рівні сформованості мотивів			
	Мотив не сформований	Слабка сформованість мотиву	Помірна сформованість мотиву	Мотив сформований
Престижної професії	5,7	8,6	28,6	57,1
Матеріальне забезпечення	8,6	14,3	34,3	42,8
Бажання творчої роботи	22,9	22,9	25,6	28,6

За результатами проведеної діагностики можемо зробити висновок про те, що у більшості досліджуваних контрольної групи переважали мотиви вибору професії психолога як престижної професії (57,1%), а також вони керувалися мотивами матеріального задоволення своїх потреб (42,8%).

Результати діагностики *мотиваційного компоненту* готовності студентів-психологів експериментальної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності наведені у таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Мотиви вибору професії студентами-психологами експериментальної групи (у %)

Мотиви	Рівні сформованості мотивів			
	Мотив не сформований	Слабка сформованість мотиву	Помірна сформованість мотиву	Мотив сформований
Престижної професії	10	23,3	30	36,7
Матеріальне забезпечення	16,7	16,7	26,6	40
Бажання творчої роботи	0	10	33,3	56,7

Як видно з табл. 2.4, у студентів-психологів експериментальної групи при виборі майбутньої професії переважало бажання творчої роботи (56,7%) та можливість матеріального забезпечення (40%).

Отже, можемо зробити висновок, що після проведення формувального етапу експерименту рівні сформованості мотиваційного компоненту готовності студентів-психологів контрольної та експериментальної груп до використання ІТ в майбутній професійній дещо відрізняються. Так, на нашу думку, досліджувані експериментальної групи виявили значно кращі показники структури їх мотиваційної сфери, є більш готовими та відкритими до

впровадження інновацій і пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем, ніж їхні колеги з контрольної групи.

Результати дослідження рівнів сформованості *когнітивного компоненту* готовності студентів-психологів контрольної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності за допомогою проведеного анкетування показали, що переважна більшість з них (71,4%) оцінюють власну ознайомленість з ІТ оцінкою «8», в той час як інші 28,6% зазначили, що рівень їхніх знань про інновації у професійній сфері можна оцінити на оцінку «5» і нижче. На питання анкети про те, де саме студенти найчастіше використовують ІТ 42,8% опитаних відповіли, що вони користуються ними при підготовці до семінарів, самостійних робіт, конференцій тощо. Цікавим є те, що на питання анкети: «Які сучасні ІТ (їх елементи) Ви використовуєте на практиці?» більшість студентів (51,4%) обрали комп'ютерні технології.

За результатами проведеного анкетування можемо зробити висновок, що студенти-психологи контрольної групи мають середній рівень ознайомленості з інноваційною діяльністю і тому когнітивний компонент готовності до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності у них сформований на достатньому рівні.

Аналіз результатів проведеного анкетування з визначення рівнів сформованості *когнітивного компоненту* готовності студентів-психологів експериментальної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності показав, що більшість з них (70%) оцінюють власну ознайомленість з ІТ оцінкою «10», в той час як інші 30% зазначили, що рівень їхніх знань про інновації у професійній сфері можна оцінити на оцінку «9» і нижче. На питання анкети про те, де саме студенти найчастіше використовують ІТ 83,3% опитаних відповіли, що вони цим займаються в рамках самоосвіти. При цьому, 60% респондентів зазначили, що найчастіше ІТ використовують при підготовці до завдань з самостійної роботи, семінарів, конференцій тощо. 73,3% опитаних студентів змогли правильно обрати ІТ серед запропонованих варіантів технологій навчання. На питання анкети: «Які сучасні ІТ (їх елементи) Ви

використовуєте на практиці?» більшість респондентів (93,3%) обрали комп'ютерні технології.

Отже, як видно з результатів проведеного анкетування, студенти-психологи експериментальної групи мають значно кращі показники поінформованості про ІТ, володіють необхідними вміннями та навичками для успішного використання ІТ і тому когнітивний компонент готовності до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності у них сформований на досить високому рівні.

Результати дослідження *рефлексивного компоненту* готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності за допомогою методики «Діагностика рефлексивності А. Карпова» у досліджуваних контрольної та експериментальної груп відображені на рисунках 2.5 і 2.6.

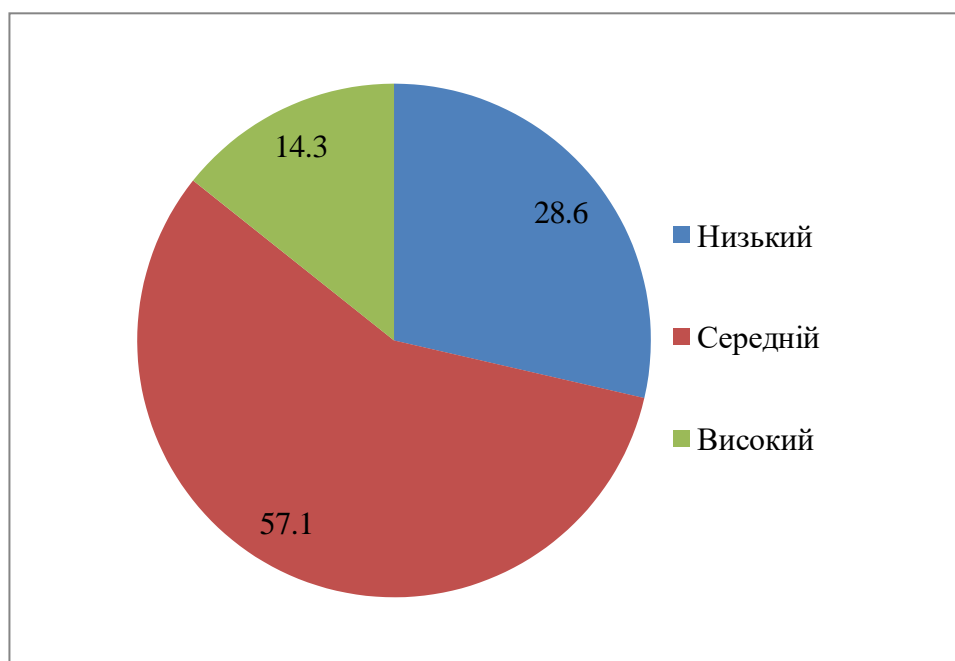

Рисунок 2.5 – Результати дослідження рівнів рефлексивності у студентів-психологів контрольної групи (у %)

Як видно з рисунку 2.5, більшість студентів-психологів мають середній (57,1%) та низький (14,3%) рівні рефлексивності, що вказує на низьку здатність таких фахівців до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності.

Результати дослідження *рефлексивного компоненту* готовності студентів-психологів експериментальної групи до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності наведені на рисунку 2.6.

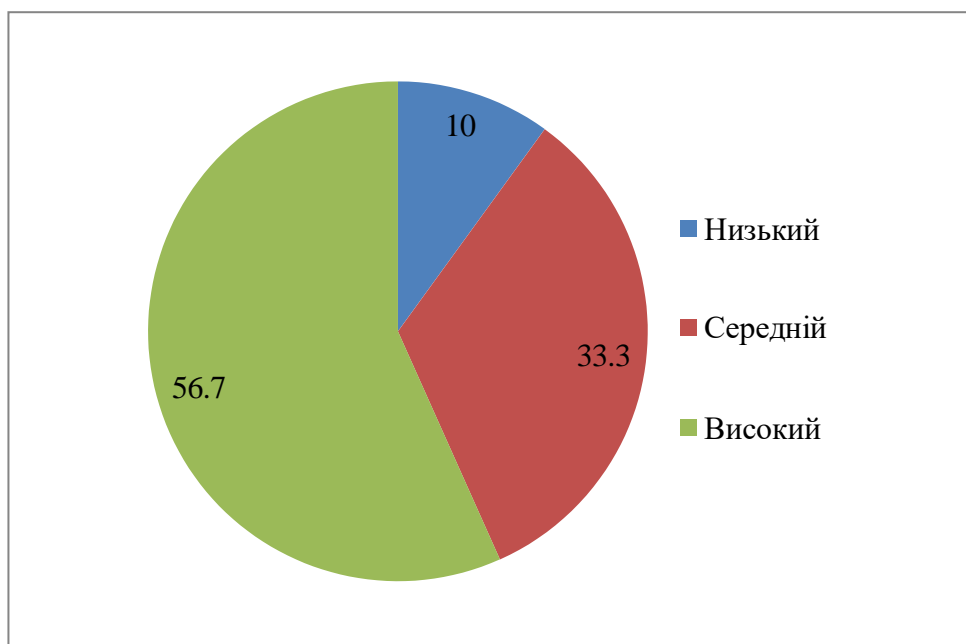

Рисунок 2.6 – Результати дослідження рівнів рефлексивності у студентів-психологів експериментальної групи (у %)

Отже, отримані дані діагностики рівнів рефлексивності у студентів-психологів експериментальної групи показали значно кращі показники сформованості рефлексивного компоненту готовності цих студентів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності. Як видно з рис. 2.6, більшість досліджуваних виявили високий (56,7%) та середній (33,3%) рівні рефлексивності.

Для визначення рівня сформованості *комунікативного компоненту* готовності студентів-психологів до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності після проведення формувального етапу експерименту був повторно використаний тест комунікативних умінь Л. Міхельсона, адаптований Ю. Гільбухом.

Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів контрольної групи представлені на рисунку 2.7.

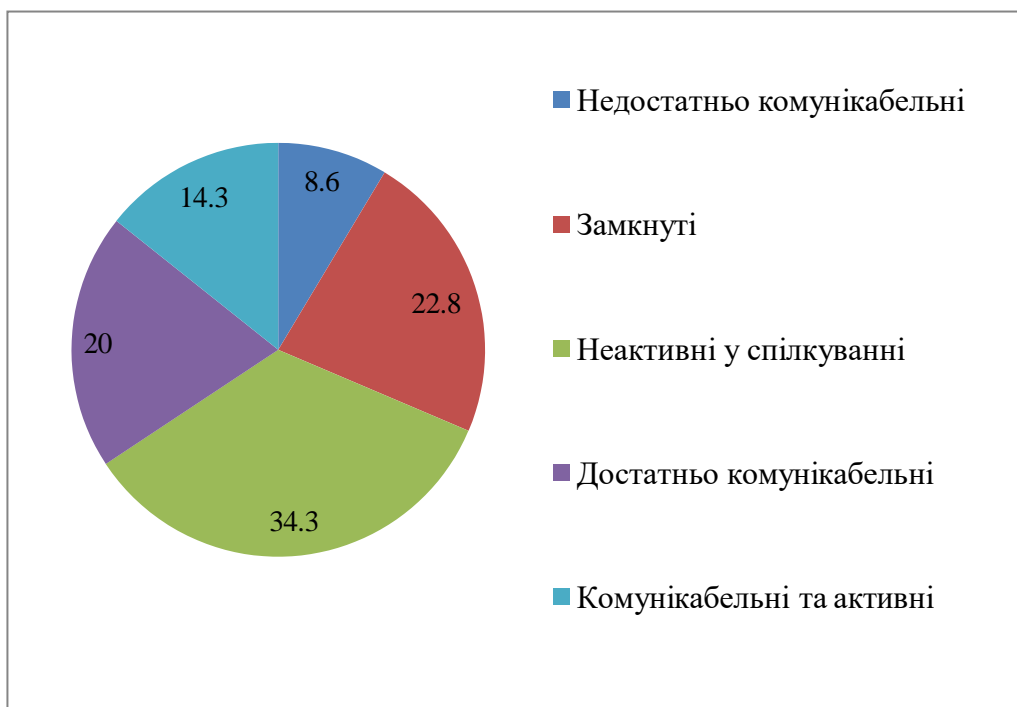

Рисунок 2.7 – Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів контрольної групи (у %)

Як видно з рис. 2.7, більшість студентів-психологів контрольної групи є не достатньо активними у спілкуванні, їм важко вільно висловлювати свої думки, вони відчують труднощі у виступах перед великою аудиторією та відстоюванні своєї позиції у дискусіях, диспутах тощо. Тому рівень сформованості комунікативного компоненту готовності цих студентів до використання ІТ є достатнім.

Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів експериментальної групи відображені на рисунку 2.8.

Рисунок 2.8 – Результати дослідження рівня комунікативної компетентності та якості сформованості комунікативних умінь у студентів-психологів експериментальної групи (у %)

Дані, наведені на рис. 2.8 свідчать, що студенти-психологи експериментальної групи виявили досить високі показники сформованості комунікативної компетентності та комунікативних умінь. Більшість з них є достатньо комунікабельними та активними, можуть впевнено відстоювати власну позицію у спілкуванні, тому рівень сформованості комунікативного компоненту готовності цих студентів до використання ІТ є досить високим.

Для дослідження рівня сформованості *креативного компоненту* готовності студентів-психологів до використання ІТ ми повторно провели з ними дві тестові методики: тест Є. Торранса та тест на виявлення рівня творчого потенціалу особистості «Який Ваш творчий потенціал?»

Характеристика результатів діагностики загального індексу невербальної креативності у студентів-психологів контрольної групи представлена на рисунку 2.9.

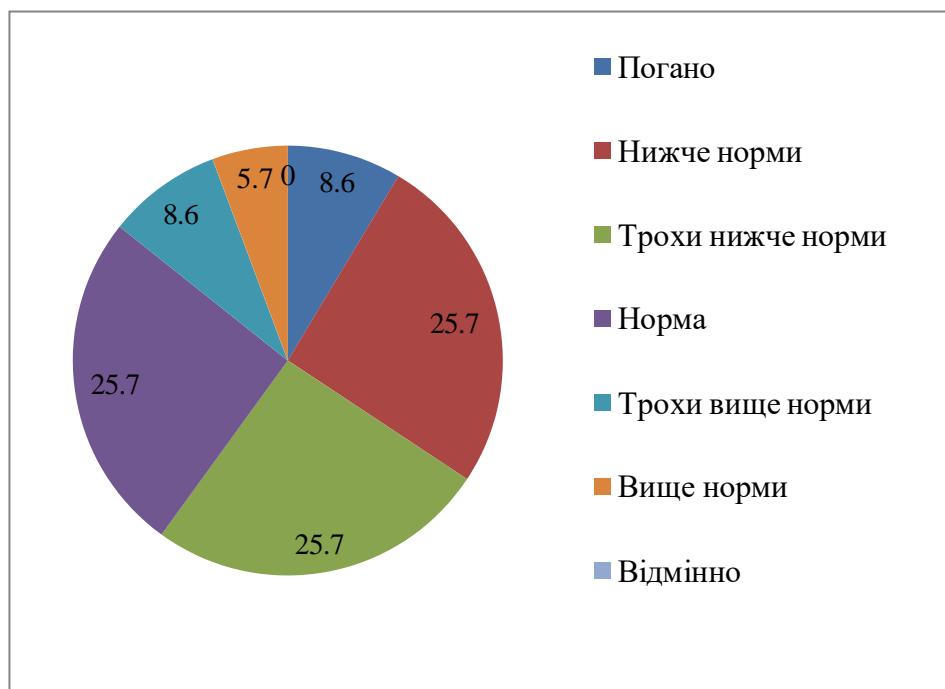

Рисунок 2.9 – Результати дослідження рівнів невербальної креативності у студентів-психологів контрольної групи (у %)

Як видно з рис. 2.9, у більшості студентів-психологів контрольної групи переважає середній, низький та дуже низький рівні сформованості невербальної креативності. А показник «відмінно» не притаманний жодному з них.

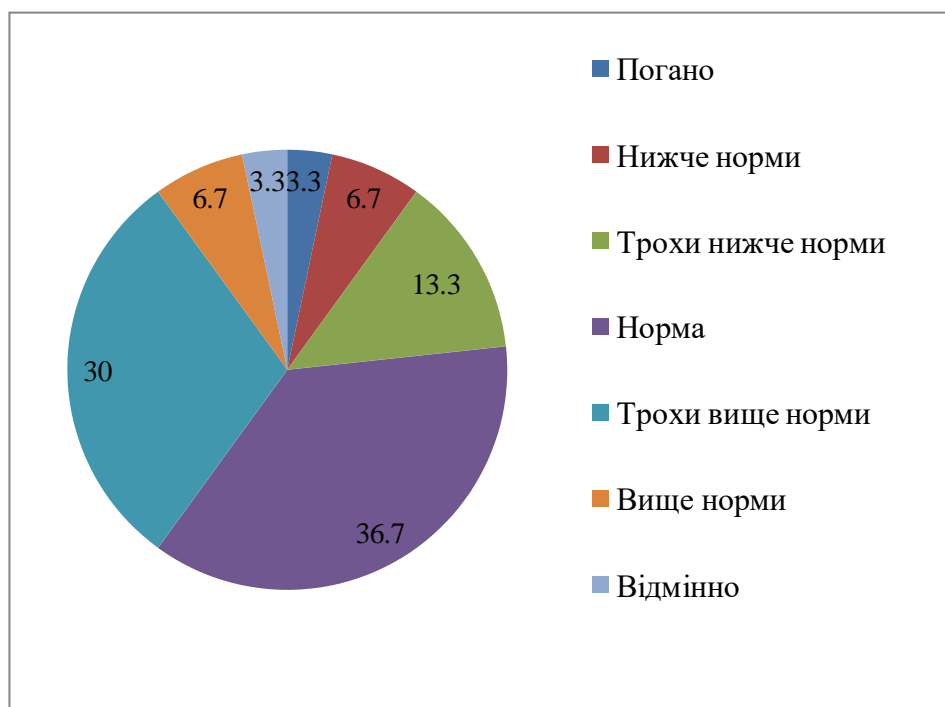

Рисунок 2.10 – Результати дослідження рівнів невербальної креативності у студентів-психологів експериментальної групи (у %)

За результатами проведеної діагностики можемо констатувати середній рівень та вище середнього рівня сформованості невербальної креативності у більшості студентів-психологів експериментальної групи. Так, показник «погано» притаманний лише 1 студенту (3,3%), а показник «нижче норми» виявлено тільки у 2 студентів (6,7%).

Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів контрольної групи відображені на рисунку 2.11.

Рисунок 2.11 – Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів контрольної групи (у %)

Дані, наведені на рис. 2.11 показують, що для більшості досліджуваних студентів-психологів контрольної групи характерний середній рівень сформованості творчого потенціалу (57,1%), тобто вони наділені тими якостями, які дають змогу їм творити, але у них є певні проблеми, котрі гальмують процеси творчості. Результати дослідження також показали, що в 28,6% студентів-психологів цієї групи творчий потенціал є надзвичайно низьким і потребує подальшої роботи щодо його розвитку.

Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів експериментальної групи відображені на рисунку 2.12.

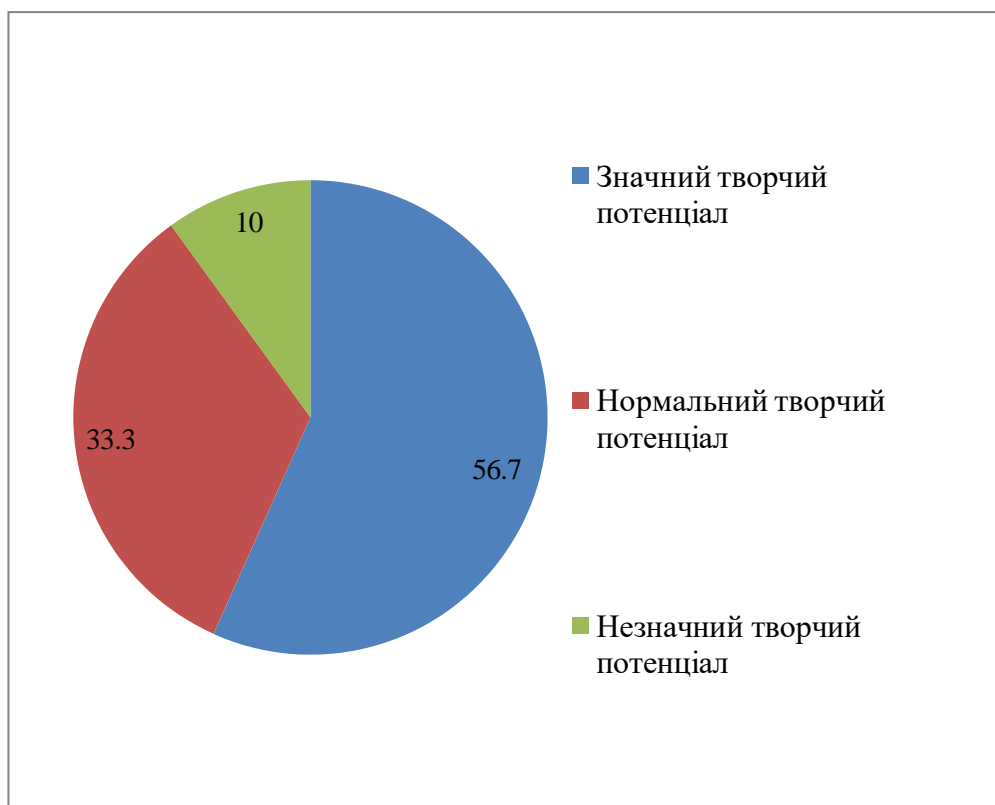

Рисунок 2.12 – Результати дослідження рівнів творчого потенціалу у студентів-психологів експериментальної групи (у %)

Як видно з рис. 2.12, у студентів-психологів експериментальної групи переважає високий рівень (56,7%) та середній рівень (33,3%) розвитку творчого потенціалу. Це говорить про те, що студенти цієї групи володіють тими якостями, які дають змогу їм творити й творчо виявляти себе.

Таким чином, аналіз результатів проведеного формувального етапу експерименту показав позитивну динаміку змін в рівнях сформованості компонентів готовності студентів-психологів експериментальної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. Участь в тренінгових заняттях з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності дозволила цим студентам оволодіти знаннями й навичками успішного використання ІТ, покращити свої комунікативні уміння, здатність до рефлексії та креативності. На жаль, в контрольній групі досліджуваних значних змін не відбулося.

2.4 Рекомендації викладачам закладів вищої освіти щодо покращення готовності студентів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності

Основним завданням у впровадженні ІТ в навчально-виховному процесі ЗВО є заохочення студентів до отримання знань, свідомого навчання та мислення. Вирішення цієї проблеми можливе, якщо ставитися до них як на людей з різними психологічними особливостями, адже саме ІТ допоможуть вирішити питання непродуктивності витраченого часу на формування вмінь та навичок студентів при розв'язуванні професійних задач. Для цього потрібно також врахувати певні чинники, що можуть вплинути на процес підготовки молодих фахівців до застосування ІТ в майбутній професійній діяльності.

По-перше, ІТ слід упроваджувати в кожен аспект процесу підготовки майбутніх фахівців. Студенти мають оволодівати ІТ, використовуючи їх потенціал у процесі навчання, самостійно знаходячи різні способи їх використання у своїй майбутній професійній діяльності. Якщо вивчення ІТ буде обмежуватися лише передбаченими для цього відповідними дисциплінами, або вивченням методичного аспекту їх використання у навчальному процесі, то такий підхід не дасть бажаного результату. У процесі професійної підготовки студент має отримати уявлення про все різноманіття й можливості ІТ для реалізації його професійної діяльності як у межах спеціалізованих курсів, так і безпосередньо у процесі вивчення різних фахових дисциплін.

По-друге, ІТ слід вивчати в педагогічному контексті. Не можна навчити студента-психолога лише базовій комп'ютерній грамотності – прийомам роботи з операційною системою, текстовим редактором, електронними таблицями, базами даних і засобами комунікації. Професійний рівень ІТ-грамотності для майбутніх психологів передбачає вміння користуватися ІТ у процесі вирішення конкретних професійних задач; цього можна досягти лише з

опорою на розуміння студентом педагогічного контексту, у межах якого вирішується те чи інше навчальне завдання. Студенти мають постійно відчувати доцільність та необхідність використання ІТ у навчальному процесі, а також бути впевненими в тому, що їхні викладачі розуміють можливості ІТ й ефективно їх застосовують.

По-третє, студентам слід оволодівати цілісними системами навчання на основі ІТ. Вони можуть використовуватися як для підтримки традиційних форм навчання, підвищуючи їх ефективність, так і для перебудови навчального процесу та розробки принципово нових моделей організації навчання [44].

Одним з видів навчальної діяльності, спрямованим на первинне оволодіння знаннями, є лекція як систематичний, послідовний виклад навчального матеріалу, будь-якого питання, теми, розділу, предмета, методів науки. Вона спрямована на формування первинної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу. Однією з основних вимог проведення лекції є емоційність її викладу внаслідок якого виникають специфічні дидактичні задачі: зацікавити, переконати, спонукати до самостійного пошуку й активної мисленнєвої діяльності, допомогти здійснити перехід від теоретичного рівня до прикладних знань тощо [2]. Для вирішення цих завдань застосовуються наступні методи: лекція-бесіда чи діалог з аудиторією, лекція-дискусія, лекція із застосуванням елементів «мозкового штурму», лекція з розбором мікроситуацій і педагогічних задач, лекція-консультація тощо. Інформаційні технології навчання, що застосовуються на лекціях, повинні забезпечити можливість ілюстрації матеріалу, що викладається, відео зображенням, анімаційними роликами з аудіо супроводом, надавати педагогу засоби демонстрації складних явищ і процесів, візуалізації тексту, графіки, звуку, що створюються на лекції. Завдяки впровадженню мультимедійних технологій лекція стає більш цікавою. Викладачі отримують можливість не витратити час на диктування основних положень лекції тощо. Студенти мають можливість цей матеріал бачити через проектор, куди наведено зображення прямо з комп'ютера, а роздруковані слайди звичайно

роздаються студентам до заняття. Викладач має можливість візуально покращити слайди, використовувати декілька кольорів, застосовувати анімацію тощо.

Зауважимо, що такі можливості ІТ сприяють розвитку нетрадиційного підходу до побудови й подання лекційного матеріалу. Стає неможливим звичне для багатьох викладачів читання лекції з конспекту. Лекційний час за таких умов присвячується не читанню та зображенню на дошці обов'язкової інформації, а коментарям, поясненням цікавих логічних зв'язків матеріалу, що демонструється. Все це значною мірою сприяє оновленню лекційного матеріалу [41].

Практичне заняття – форма навчального заняття, на якому педагог організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно сформульованих завдань. Ці заняття проводяться в аудиторіях, лабораторіях, загальноосвітніх навчальних закладах, оснащених необхідними засобами навчання [47, с. 249]. Такий вид занять спрямований на закріплення теоретичних знань шляхом обговорення першоджерел і вирішення конкретних завдань.

Використання ІТ вимагає зміни характеру організації практичних занять і посилення їх методичної забезпеченості. Інформаційні технології навчання, що застосовуються на практичних заняттях, повинні надавати студенту відомості за темою, меті та порядку проведення заняття; контролювати знання кожного студента; видавати студенту інформацію про правильність відповіді; надавати необхідний теоретичний матеріал чи методику вирішення задач; оцінювати знання студентів; здійснювати зворотний зв'язок у режимі «Викладач – ІТ – студент» [41, с. 175].

Семінарські заняття – це самостійне вивчення студентами наданих педагогом окремих питань і тем лекційного курсу з наступним оформленням матеріалу у вигляді реферату, доповіді [12, с. 330]. Також це форма організації навчального процесу, що спрямована на колективне обговорення теоретичних і

методичних питань курсу, відповіді на які допоможуть знайти електронні бібліотеки, мережа Інтернет тощо. Завдяки ІТ традиційні опитування студентів і вирішення задач, що складала раніше основне наповнення семінарів, поступово витісняється більш передовими способами навчання.

Семінарські заняття можуть проводитися в комп'ютерних класах. Студентам варто надати можливість обговорювати питання на електронних конференціях, звертатися під час занять до мережевих ресурсів, у тому числі до бібліотек та баз даних, працювати з імітаційними моделями тощо. Завдяки ІТ більш активно можна використовувати кейс-аналіз, оскільки відпадає необхідність заздалегідь роздруковувати й розмножувати текст, що потребувало часу і ставило керівника семінару в залежність від завантаженості і виконавчої дисципліни співробітників розмножувального центру. Завдяки комп'ютеру достатньо назвати студентові ресурс, де міститься текст ситуації, чи розіслати текст на комп'ютери прямо на семінарі. У результаті значно розширюється спектр завдань, завдання стають більш різноманітні, цікаві та ефективні [41, с. 176].

Самостійна навчальна робота студента – це різні види індивідуальної і колективної навчальної діяльності студентів, що здійснюється ними на навчальних заняттях або вдома за завданням викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [47, с. 250]. Такий вид діяльності є інформаційно-розвивальним методом навчання і спрямований на первинне оволодіння знаннями. Інформаційні технології навчання дозволяють використовувати як основу для самостійної дослідницької роботи не лише друковану продукцію навчального чи дослідницького характеру, але й електронні видання, ресурси мережі Інтернет – електронні бази даних, каталоги і фонди бібліотек, архівів тощо. Доступність мережених ресурсів в позааудиторні години в комп'ютерних класах дозволяє студентам виконувати завдання по роботі з базами даних. Студенти також можуть здійснювати самостійний збір необхідної для виконання завдання інформації.

Завдяки ІТ студенти мають можливість проводити поточний і проміжний самоконтроль. Педагогічний контроль – це система перевірки знань, умінь та навичок. Він є важливим засобом встановлення зворотного зв'язку між викладачем та студентом [41, с. 177]. Контроль підвищує відповідальність за роботу як студентів, так і педагогів, формує сумлінне ставлення до праці, сприяє розвитку в особистості таких якостей, як самостійне мислення, стійка пам'ять тощо [47, с. 250]. Практично всі види контролю можуть бути реалізовані за допомогою ІТ, на основі спеціально розроблених комп'ютерних програм, що дозволяють зняти навантаження з викладача й посилити ефективність і своєчасність контролю [41, с. 178].

Отже, застосування ІТ у професійній підготовці майбутніх психологів сприяє покращенню як змісту, так і методики викладання. Можливості інформаційного середовища, у якому одночасно співпрацюють студент і викладач, забезпечують реалізацію необхідних умов для формування самостійності та потреби в постійній самоосвіті. Наведені нами якості в сучасних умовах є запорукою успішності майбутнього фахівця на ринку праці.

Висновки до розділу

Аналіз результатів діагностики компонентів готовності студентів-психологів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності показав, що у більшості досліджуваних при виборі майбутньої професії переважало бажання творчої роботи в майбутній професійній діяльності (41,5%) та матеріальне задоволення своїх потреб (30,8%). Студенти-психологи відкриті до існуючих інноваційних процесів в сучасному суспільному житті, готові до впровадження інновацій та пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем, тому мотиваційний компонент готовності до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності у них розвинений на досить високому рівні.

Також ми з'ясували, що студенти-психологи мають достатній рівень ознайомленості з інноваційною діяльністю, володіють необхідними вміннями та навичками для успішного використання ІТ. Отже, когнітивний компонент готовності до впровадження ІТ в майбутній професійній діяльності у них сформований на достатньому рівні.

За результатами діагностики встановлено, що більшість студентів-психологів мають середній рівень сформованості рефлексивності (55,4%). Проте у 29,2% з них рівень рефлексивності є досить низьким, що вказує на низьку здатність таких фахівців до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності. Тому можемо зробити висновок, що рефлексивний компонент готовності майбутніх психологів до впровадження ІТ в професійній діяльності характеризується середніми та низькими показниками та потребує подальшої роботи з його розвитку.

Отримані результати проведеного дослідження показали, що більшість студентів-психологів є впевненими в собі, можуть вільно виступати перед публікою (35,4%). Значна частина студентів-психологів є достатньо комунікабельними, можуть впевнено відстоювати власну позицію у спілкуванні (27,7%). Проте увагу привертає той факт, що серед опитаних студентів виявлено значну кількість замкнутих, некомунікабельних осіб. Тому рівень сформованості комунікативного компоненту готовності студентів-психологів до використання ІТ є недостатньо високим.

За результатами проведеної діагностики можемо зробити висновок, що у більшості студентів переважає середній рівень сформованості невербальної креативності та середній рівень сформованості творчого потенціалу, що свідчить про те, що досліджувані наділені тими якостями, які дають змогу їм творити, але у них є певні проблеми, котрі гальмують процеси творчості. Тому креативний компонент готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій характеризується середніми показниками.

Отримані дані діагностичного дослідження стали підставою для розробки тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання

інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності. Даний тренінг проводився протягом вересня-жовтня 2020 року зі студентами-психологами, які склали експериментальну групу досліджуваних.

Для перевірки результатів впровадження тренінгової програми ми провели повторне діагностичне дослідження серед 30 студентів-психологів експериментальної групи та 35 студентів-психологів контрольної групи. Аналіз результатів повторної діагностики показав позитивну динаміку змін в рівнях сформованості компонентів готовності студентів-психологів експериментальної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. Участь в тренінгових заняттях з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності дозволила цим студентам значно покращити структуру своєї мотиваційної сфери, оволодіти знаннями й навичками успішного використання ІТ, покращити комунікативні уміння, здатність до рефлексії та креативності. На жаль, в контрольній групі досліджуваних таких змін не відбулося. Отже, можемо констатувати ефективність розробленого та впровадженого нами тренінгу з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності.

Також за результатами проведеного дослідження ми розробили та обґрунтували рекомендації викладачам ЗВО щодо покращення підготовки студентів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності.

ВИСНОВКИ

Дипломна робота присвячена проблемі підготовки студентів-психологів до використання ІТ у майбутній професійній діяльності. Аналіз літературних джерел з проблеми дослідження показав, що оволодіння ІТ є основою формування конкурентноспроможного фахівця психологічної сфери та дає змогу йому ефективно здійснювати власну професійну діяльність, урізноманітнювати форми та методи роботи з клієнтами. Наявність вмінь використовувати ІТ багато в чому визначає успішність навчальної та професійної діяльності людини, її ефективність в сфері міжособистісної взаємодії.

До основних компонентів готовності майбутнього психолога до використання ІТ належать: мотиваційний компонент – усвідомлене ставлення фахівця до ІТ та розуміння їх можливостей щодо вирішення певних професійних завдань; когнітивний компонент – сукупність науково-теоретичних знань про ІТ, їх різноманітність, структуру, особливості застосування; рефлексивний компонент, який виявляється в здатності фахівця до аналізу явищ особистісної свідомості та діяльності; комунікативний компонент, що передбачає вміння фахівця встановлювати комунікативні зв'язки на різних рівнях взаємодії; креативний компонент, який виявляється у відкритості майбутніх психологів до існуючих інноваційних процесів, а також у мобільності та гнучкості мислення, критичній оцінці та здатності творчо осмислювати та використовувати ІТ.

За результатами проведеного дослідження серед студентів-психологів Хмельницького національного університету з'ясовано, що мотиваційний компонент готовності студентів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності сформований на досить високому рівні. Студенти-психологи виявили готовність до існуючих інноваційних процесів в суспільному житті, впровадження різноманітних технологій, методів і прийомів у практичну діяльність, а також пошуку нестандартних шляхів розв'язання професійних проблем. Проте інші компоненти готовності студентів-психологів до

використання ІТ характеризуються низькими та середніми показниками та потребують подальшої роботи щодо їх покращення.

На підставі отриманих результатів дослідження розроблено та впроваджено тренінгову програму з формування готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності. Аналіз результатів повторної діагностики показав, що в рівнях сформованості компонентів готовності студентів-психологів експериментальної групи до використання ІТ в майбутній професійній діяльності відбулася позитивна динаміка змін. Участь в тренінгових заняттях дозволила цим студентам значно покращити структуру своєї мотиваційної сфери, оволодіти знаннями й навичками успішного використання ІТ, покращити свої комунікативні уміння, здатність до рефлексії та креативності. На жаль, в контрольній групі досліджуваних значних змін не відбулося.

Результатами проведеного дослідження стали також розроблені нами рекомендації викладачам ЗВО щодо покращення підготовки студентів до використання ІТ в майбутній професійній діяльності. В рекомендаціях відображено можливості ефективного застосування ІТ при проведенні лекцій, практичних занять, семінарських занять, самостійної навчальної роботи студентів, а також поточного і проміжного контролю знань студентів.

Таким чином, мета нашого дослідження досягнута, а гіпотеза цілком підтвердилася.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология [Текст]: учеб. для вузов / Г. С. Абрамова. – М.: Юрайт, 2010. – 811 с.
2. Активные методы в профессиональной подготовке экономистов-менеджеров: использование компьютерной имитационной модели «Бизнес курс» в развитии практических навыков управления фирмой у студентов экономического факультета: учебное пособие. – Ставрополь: Диамант, 2003. – 188 с.
3. Акуленко К. Ю. Застосування інформаційно-комунікативних технологій для ефективної підготовки майбутніх інженерів-педагогів до педагогічної діяльності / К. Ю. Акуленко // Зб. наук. пр. : Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми / [Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін.]. – Київ; Вінниця, 2010. – Вип. 26. – С. 142-146.
4. Балахтар В. В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування професійної компетентності особистості фахівця соціальної роботи / В. В. Балахтар // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2018. – № 66 (4). – С. 93-104.
5. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности: учеб. пособие для вузов / В. А. Бодров. - М.: ПЕР СЭ, 2003. – 511 с.
6. Буга Н. Ю. Становлення наукової та інноваційної діяльності у вищих навчальних закладах / Н. Ю. Буга // Економіст. – 2006. – № 9. – С. 63.
7. Василенко О. М. Готовність студентів-психологів до використання інформаційних технологій як чинник успішної майбутньої професійної діяльності / О. М. Василенко, Т. П. Шульц // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців: матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф. (09-10 квітня 2020 р.). – Хмельницький, 2020. – С. 14-16.
8. Василенко О. М. Компоненти готовності студентів-психологів до використання інформаційних технологій в майбутній професійній діяльності /

О. М. Василенко, Т. П. Шульц // Електронне наукове фахове видання «Адаптивне управління: теорія і практика. Педагогіка». – Вип. 9 (17), 2020.

9. Войтина Ю. Шпаргалка по общим основам педагогики / Ю. Войтина. М., 2008. – 164 с.

10. Волобуєва Т. Вітагенні технології компетентісного навчання [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/637/> (дата звернення: 29.01.2020).

11. Гильбух Ю. З. Актуальные проблемы валидации психологических тестов / Ю. З. Гильбух // Вопросы психологии». – 1978. – № 5. – С. 108-118.

12. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 367 с.

13. Гончарук Т. О. Психологічні чинники використання сучасних інформаційних технологій в процесі професійної підготовки майбутніх вчителів / Т. О. Гончарук // Инновационные технологии в образовании: материалы VIII международной научно-практической конференции (15-17 сентября 2011 г.). – Симферополь-Ялта, 2011. – Т. 1. – С. 65-67.

14. Гречаник Б. В. Інноваційний потенціал вітчизняних ВНЗ: особливості та проблеми його формування / Б. В. Гречаник // Інвестиції: практика та досвід. – К., 2010. – № 11. – С. 24-27.

15. Гриншпун С. С. Свойства нервной системы и профессиональная деятельность / С. С. Гриншпун // Школа и производство. – 1995. – № 1. – С. 89-95.

16. Гуревич Р. С. Інформаційні технології навчання як наслідок інформатизації освітньої галузі у педагогічних ВНЗ / Р. С. Гуревич // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. / Редкол. : І. А. Зязюн (гол.), Н. Г. Ничкало, Р. С. Гуревич та ін. – Вінниця : Планер, 2009. – Вип. 22. – С. 3-7.

17. Гусарова М. А. Тренинг как один из методов интерактивного обучения профессиональной подготовке будущих юристов / М. А. Гусарова //

Общество: социология, психология, педагогика. – 2019. – С. 1-13.

18. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.

19. Дудко Л. А. Роль інноваційних педагогічних технологій у становленні конкурентоспроможних спеціалістів / Л. А. Дудко // Мультиверсум. Філософський альманах. – К.: Центр культури. – 2004. – № 39. – С. 1-4.

20. Д'яченко М. І. Психологічна проблема готовності до діяльності / М. І. Д'яченко, Л. А. Кандибович. – Мінськ: БДУ. – 1976. – С. 125-126.

21. Жалдак М. І. Проблеми інформатизації навчального процесу в школі і в вузі / М. І. Жалдак // Сучасна інформаційна технологія в навчальному процесі: зб. наук. пр. / Київ пед. ін-т ім. М. П. Драгоманова / відп. ред. М. І. Шкіль. – К., 1991. – С. 3-16.

22. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.

23. Кадемія М. Ю. Інформаційно-комунікаційні технології як засіб самостійної роботи студентів / М. Ю. Кадемія // Наукові записки Вінницького держ. пед. ун-ту імені Михайла Коцюбинського: зб. наук. пр. – Вінниця : ПП «Едельвейс і К⁰», 2008. – Вип. 23. – С. 188.

24. Карпов А. В. Психология рефлексивных механизмов деятельности / А. В. Карпов. М.: Институт психологии РАН, 2004. – 424 с.

25. Карпов А. В. Психология метакогнитивных процессов личности / А. В. Карпов, И. М. Скитяева. – М.: Институт психологии РАН, 2005. – 344 с.

26. Карпов А. В. Рефлексивность как психическое свойство и методика ее диагностики / А. В. Карпов // Психологический журнал. – 2003. – Т. 24. – № 5. – С. 45-57.

27. Коваленко В. В. Проблема розвитку компетентності педагогічних працівників з використання WEB-орієнтованих і мультимедійних технологій у педагогічній теорії і практиці / В. В. Коваленко // Інформаційні технології і

засоби навчання. – 2017. – № 57 (1). – С. 189-206.

28. Колос К. Р. Педагогічний експеримент із розвитку комп'ютерно орієнтованого навчального середовища закладу післядипломної педагогічної освіти / К. Р. Колос, Л. А. Лупаренко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2016. – № 55 (5). – С. 105-124.

29. Компьютерная технология обучения: словарь-справочник / [под. ред. В. И. Гриценко, А. М. Довгяло, А. Я. Савельева]. – К. : Наукова думка, 1992. – 344 с.

30. Кошелєв М. В. Інформаційні комп'ютерні технології як оптимальний засіб прогнозування ефективного навчання / М. В. Кошелєв // Сучасні тенденції розвитку інформаційних технологій в науці, освіті та економіці: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (11–13 грудня 2006 р.). – Луганськ, 2006. – С. 51–52.

31. Кузнецов Э. И. Общеобразовательные и образовательные аспекты изучения информатики и вычислительной техники в педагогическом институте: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.02 / Кузнецов Эдуард Иванович. – М., 1990. – 437 с.

32. Макаренко М. Б. Використання інноваційних технологій для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів вищої школи / М. Б. Макаренко // Нові технології навчання: наук.-метод. зб. / Кол. авт. – К.: Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – 2008. – Вип. 53. – С. 51-55.

33. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – Київ : «Знання». – 1999. – С. 48-51.

34. Морська Л. І. Дидактичні основи підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання інформаційних технологій у професійній діяльності / Л. І. Морська // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2008. – № 37. – С. 99-102.

35. Національна доктрина розвитку освіти: Затверджено Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. № 347 / 2002 // II Всеукраїнський з'їзд працівників освіти. – К., 2002. – С. 146-147.

36. Організація і методика соціально-педагогічного тренінгу: Навчальний посібник // Уклад.: О. М. Шевчук. – Умань: ПП Жовтий, 2011. – 133 с.
37. Павлишина Н. Б. Аналіз сучасного стану застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх соціальних працівників / Н. Б. Павлишина // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 46 (2). – С. 64-70.
38. Панок В. Особистість практикуючого психолога. Психотерапевтична ситуація / В. Панок, Л. Уманець // Основи практичної психології: підручник. – К.: Либідь, 1999. – С. 216-228.
39. Пензай Л. І. Готовність до інноваційної діяльності як особливий вид творчого розвитку педагога [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/administration/38257/ (дата звернення: 21.07.2020).
40. Поташник М. М. Управление качеством образования: Практико-ориентированная монография и методическое пособие / М. М. Поташник. – М.: Педагогическое общество России, 2000. – 448 с.
41. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах. – дис. ... доктора пед. наук.: 13.00.04 / Поясок Тамара Борисівна. – К., 2009. – 556 с.
42. Пригожин А. И. Нововведения: стимулы и препятствия: социальные проблемы инноватики / А. И. Пригожин. – М.: Политиздат. – 1989. – 271 с.
43. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців: монографія / [Дегтярьова Г. С., Козяр М. М., Матійків І. М., Руденко Л. А., Шиделко А. В.; за ред. Руденко Л. А.]. – Київ, 2012. – 170 с.
44. Радченко Ю. Л. Особливості використання сучасних інформаційних технологій в професійній підготовці майбутніх вчителів в умовах коледжу: метод. рекомендації / Ю. Л. Радченко. – Київ, 2012. – 48 с.
45. Семчук С. І. Методологічні підходи формування інформаційно-

комунікаційної компетентності майбутніх фахівців дошкільної освіти / С. І. Семчук, С. М. Гаврилюк, О. Г. Бутенко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2018. – № 66 (4). – С. 24-41.

46. Сисоєва С. О. Проблеми дистанційного навчання: педагогічний аспект / Світлана Сисоєва // Неперервна професійна освіта : теорія і практика. – 2003. – Вип. 3(4). – С. 78-87.

47. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : підручник для студ. вищ. навч. закл. непер. профілю традиційної та дистанційної форм навчання / С. О. Сисоєва, Т. Б. Поясок. – К. : Міленіум, 2005. – 520 с.

48. Сінельнікова Н. О. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до педагогічної взаємодії з батьками засобами ІКТ / Н. О. Сінельнікова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2018. – № 67 (5). – С. 226-238.

49. Скалич Л. Й. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інтерактивних технологій навчання / Л. Й. Скалич // Актуальні питання гуманітарних наук. – 2015. – № 14. – С. 319-324.

50. Скиба М. Є. Теорія і практика професійно-орієнтаційної роботи з молоддю: [навчальний посібник] / М. Є. Скиба, О. М. Коханко. – Хмельницький: ХНУ, 2007. – 322 с.

51. Старєва А. М. Організація особистісно орієнтованого освітнього середовища / А. М. Старєва // Педагогічні науки. – 2003. – № 15. – С. 132-136.

52. Стефаненко П. Дидактичні особливості дистанційного навчання у вищій школі / П. Стефаненко // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 1. – С. 22-32.

53. Теория и практика дистанционного обучения: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева и др.; под. ред. Е. С. Полат – М.: Академия, 2004. – 414 с.

54. Тест на виявлення рівня творчого потенціалу особистості «Який Ваш творчий потенціал?» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/9921/> (дата звернення: 22.01.2020).

55. Торндайк Э. Принципы обучения, основанные на психологии.

Психология как наука о поведении / Эдвард Торндайк; автор послесловия Д. В. Уотсон. – М.: АСТ, 1998. – 704 с.

56. Тренінг у системі професійної підготовки державно-управлінських кадрів : зб. тренінгів / редкол. : Ю. П. Сурмін, Р. А. Науменко, Л. М. Гогіна. – К. : НАДУ, 2013. – 100 с.

57. Чуйко О. В. Застосування тренінгової технології на лекції як ефективна умова розвитку професіонала / О. В. Чуйко // Актуальні проблеми психології. – 2007. – Вип. 1. – Т. 10. – С. 147-150.

58. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник / В. Б. Шапар. – Х.: Прапор, 2005. – 640 с.

59. Юсуфбекова Н. Р. Педагогическая инноватика как направление методологических исследований / Н. Р. Юсуфбекова // Педагогическая теория: Идеи и проблемы. – 1992. – С. 20-26.

60. Afanasenko V. Readiness of socioeconomics specialists for using information technologies in future professional activity / Valentyna Afanasenko, Taisiia Komar, Olena Kuleshova, Liudmyla Mikheieva, Nataliia Potapchuk, Olena Vasylenko // Postmodern Openings. – 2020. – Volume 11. – Issue 2. – P. 142-162.

61. Brečka P. Model of the Students' Key Competences Development through Interactive Whiteboard in the Subject of Technology / P. Brečka, M. Valentová // Informatics in Education. – 2017. – Volume 16. – Issue 1. – P. 25-38.

62. Day S. Developing Teachers: The Challenge of Lifelong Learning. London, Falmer Press, 1999.

63. Ellis R. University teacher approaches to design and teaching and concepts of learning technologies / R. Ellis, J. Hughes, M. Weyers, P. Riding // Teaching and Teacher Education. – 2009. – Volume 25. – Issue 1. – P. 109-117.

64. Glatthorn A. Teacher development / A. Glatthorn // International encyclopedia of teaching and teacher education, (second edition). London: Pergamon Press, 1995.

65. Kapenieks J. Action research for creating knowledge in an e-learning environment / J. Kapenieks, I. Salīte // Journal of Teacher Education for

Sustainability. – 2012. – Volume 14. – Issue 2. – P. 111-129.

66. Pešaković D. Development and evaluation of a competence-based teaching process for science and technology education / D. Pešaković, A. Flogie, B. Aberšek // Journal of Baltic Science Education. – 2014. – Volume 1. – Issue 5. – P. 740-755.

67. Scheerens J. Teachers' professional development. Europe in international comparison / J. Scheerens // An analysis of teachers' professional development based on the OECD's Teaching and Learning International Survey (TALIS). Luxembourg, Office for Official Publications of the European Union, 2010.

68. Torrance E. P. Norms-technical manual: Torrance Tests of Creative Thinking. Lexington, MA: Ginn, 1974.

69. Záhorec J. Development of informatics competencies of non-informatics study programme students at the ISCED 5 Level / J. Záhorec, A. Hašková, M. Munk // The 10-th International Scientific Conference Distance Learning in Applied Informatics. Štúrovo, Slovakia: Wolters Kluwer, 2014. – P. 537-547.

70. Záhorec J. Quality assurance of informatics education within tertiary economy and managerial study fields / J. Záhorec, A. Hašková, M. Munk, M. Bílek // Problems of education in the 21st century. – 2018. – Volume 76. – Issue 2. – P. 250-278.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

АНКЕТА З ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНOSTІ КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Шановні студенти, з метою удосконалення роботи з впровадження інформаційних технологій в закладах вищої освіти просимо Вас відповісти на наступні питання:

1. Чи достатньо Ви ознайомлені з інформаційними технологіями (за 12 – бальною шкалою) _____

2. Чи обговорювалися питання вивчення (впровадження) інформаційних технологій у вашому навчальному закладі?

3. Що з нижче зазначеного належить до інформаційних технологій ?

- Особистісно орієнтоване навчання
- Групова навчальна діяльність
- Технологія управлінської діяльності
- Розвивальне навчання
- Колективне творче виховання
- Технологія навчання без примусу
- Технологія формування творчої особистості
- Адаптація дитини до навчання в школі
- Вальдорфська педагогіка
- «Створення ситуації успіху»
- Інформаційні технології навчання
- Феномени колективної взаємодії
- Навчання як дослідження

Продовження додатку А

- Проектна технологія
- Корпоративна культура організації навчальної діяльності.

4. Які сучасні освітні технології (їх елементи) Ви використовуєте на практиці?

5. Чи використовуєте Ви інтерактивні методи навчання? Якщо так, то які саме?

6. Як впливає використання інновацій на якість Вашого навчального процесу?

Ваші пропозиції (ідеї) щодо удосконалення роботи з впровадження інформаційних технологій у закладах вищої освіти _____

Дякуємо за співпрацю!

ДОДАТОК Б

**ТРЕНІНГОВА ПРОГРАМА З ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ В МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ***Заняття 1*

Основи комп'ютерної грамотності. Вступ до інформаційних технологій
Відкриття тренінгу. Прийняття правил роботи групи.

Презентація тренера. Тренер розповідає про себе, чому саме він веде цей тренінг. Стисла розповідь про заплановану роботу.

Ділова гра «Добираємо конфігурацію комп'ютерів».

Тренер надає інформацію щодо методики проведення планування добору комп'ютерів і алгоритму роботи над стратегічним планом: аналіз ситуації щодо послуг та завдань, аналіз ринку сучасних комп'ютерів та програмного забезпечення, формування замовлення потрібної техніки та програмного забезпечення. Студенти утворюють групи і отримують завдання (за варіантами) розробити добір конфігурації відповідно до визначених завдань. Групи по черзі презентують розроблений план, а представники інших груп виступають у ролі опонентів відповідно до визначених ролей («чорний» та «білий») для оцінювання.

Тренер підводить підсумки, аналізує розроблені плани.

Мозкова атака «Робота з файлами і папками засобами операційної системи»

Тренер надає інформацію щодо поняття «портфоліо», для чого його використовують та подає ключові моменти, які необхідно враховувати при розробці електронного портфоліо у вигляді системи папок. Студенти створюють модель електронного портфоліо психолога шляхом генерації ідей та їх колективного обговорення на основі власного та передового вітчизняного та закордонного досвіду психологічної практики.

Продовження додатку Б

При обговоренні можливо здійснити рольовий розподіл студентів (генератори ідей, аналітики, експерти).

Далі учасники об'єднуються у три групи: технологи (2 групи) та аналітики.

Група технологів працює над визначенням шляхів реалізації основних операцій з файлами і папками засобами програми Комп'ютер (перша група технологів) та програми Провідник (друга група технологів). Результатом виконання завдання є набуття навичок роботи з файлами і папками засобами операційної системи та заповнення таблиці з наступними полями: назва операції, спосіб реалізації.

Група аналітиків здійснює етап аналізу та синтезу з метою визначення (по можливості) оптимального способу реалізації основних операцій з файлами і папками засобами операційної системи.

Групи технологів презентують власні варіанти (заповнені таблиці). Захист робіт можна проводити у формі міні-дебатів, де кожна група технологів визначає переваги власного способу реалізації, а група аналітиків дає їй оцінку.

Проводиться спільне її обговорення в аудиторії. Формулюються поради щодо використання того чи іншого способу роботи з файлами і папками засобами операційної системи.

Тренер підводить підсумки заняття.

Мозкова атака «Засоби захисту інформації у комп'ютері»

Тренер інформує про способи забезпечення комп'ютерної безпеки та захисту інформації в комп'ютері.

Студенти генерують ідеї щодо використання пропонованих засобів для організації безпечної роботи з позиції захисту інформації у комп'ютерах.

По завершенню виконання завдання студенти складають рекомендації щодо використання засобів комп'ютерної безпеки. Можлива організація парної чи групової роботи.

Дискусія «Причини архівації даних»

Тренер ініціює дискусію щодо можливих причин архівації даних та наслідків нехтування такою можливістю.

Студенти генерують ідеї щодо можливих причин архівації даних при організації роботи психологів.

Заняття 2

Офісне програмне забезпечення (MS Office 2010): текстовий процесор MS Word, табличний процесор MS Excel, програма створення слайдових презентацій MS PowerPoint

Вправа «Добір інструментарію для організації навчального процесу»

Тренер надає інформацію щодо можливостей застосування програм пакету MS Office відповідно до класу розв'язуваних за їх допомогою завдань.

Майстер-клас

На прикладі завдань роботи психолога проводиться аналіз офісного інструментарію.

Особлива увага приділяється застосуванню текстового процесора MS Word.

Застосування табличного процесора MS Excel пропонується розглядати в першу чергу як засіб для побудови діаграм та здійснення простих розрахунків. Засіб для створення слайдових презентацій MS PowerPoint пропонується розглядати спираючись на готові презентації.

Студентами обговорюється інструментарій дослідження і визначаються переваги використаного інструментарію, а також формулюються «очікування» щодо набуття конкретних навичок по роботі з текстовим, табличним процесором та програмою для створення презентацій.

Вправа «Електронні таблиці»

Студентам пропонується знайти (тренер попередньо має підготувати розмістити потрібний документ у мережному оточенні чи зробити копії на кожній

Продовження додатку Б

локальний комп'ютер) документ *Книги.xls* та завантажити його на власний комп'ютер у папку *Документи*.

Практична робота виконується під керівництвом тренера.

Вправа «Побудова діаграм та графіків»

Студентам пропонується побудувати різні типи діаграм за завданням тренера. Тренер об'єднує учасників у пари та пропонує побудувати різні типи діаграм за даними файлу *Книги.xls*.

Оцінювання роботи здійснюється у парах з використанням методу «прес». Тренер аналізує пропоновані діаграми, ініціює дискусію задля оцінювання правильності добору типу діаграми відповідно до поставленого завдання.

Результатом роботи є набуття навичок роботи з електронними таблицями в середовищі табличного процесора.

Вправа «Створення слайдових презентацій»

Тренер інформує про функціональні можливості та інструменти програми створення презентацій.

Студентам пропонується підготувати засобами текстового процесора матеріали для презентації своєї наукової роботи.

Результатом роботи є набуття навичок роботи в середовищі програми створення презентацій та створена із використанням зображень, списків, малюнків, додавання звукових та анімаційних.

Моделююча гра «Працюємо з форматами даних»

Тренер повідомляє про типи файлів, з якими студенти будуть працювати (графічні: BMP, GIF, JPEG; текстові: PDF, DOC, TXT).

Учасники утворюють групи і отримують завдання (за варіантами) опрацювати заздалегідь сканований документ (документи готує тренер у паперовому варіанті).

Продовження додатку Б

По завершенню виконання завдання групи по черзі презентують власні напрацювання та складають «списки» студентів з інших груп, які потребують допомоги у реалізації зазначених завдань.

Тренер підводить підсумки заняття, координує роботу студентів та ініціює рефлексію вправи.

*Заняття 3**Профілактика комп'ютерної та Інтернет-залежності**Вправа «Виникнення залежності»*

Група об'єднується в дві підгрупи.

Тренер: «Напишіть перелік можливих шкідливих звичок, які спонукають до залежності. Яка поведінка, на вашу думку, відповідає поняттю «залежність»?»

Вправа «Позитив і негатив»

Група ділиться на підгрупи:

- 1 підгрупа пише шкідливі наслідки ігрозалежності;
- 2 підгрупа пише позитивні наслідки ігрозалежності;
- 3 підгрупа пише негативні наслідки Інтернет-залежності;
- 4 підгрупа пише позитивні наслідки Інтернет-залежності.

Дискусія «Я контролюю залежність чи вона керує мною?»

Тренер ділить групу на дві підгрупи. Одна підгрупа відстоює думку, що «Я контролюю залежність», друга – «Залежність керує мною».

Рефлексія:

1. Яку позицію було легше зайняти: відстоювати себе чи зайняти позицію песиміста?
2. Які основні методи використовували під час переконання супротивників?
3. Чи вдалось когось з іншої підгрупи переконати?

Підбиття підсумків.

Тренер підбиває підсумки заняття, опитуючи учасників про те, що було складно виконати, а що – ні.

Заняття 4

Розвиток креативних навичок при використанні інформаційних технологій

Вправа «Незвичне життя речей»

Тренер: «За одну хвилину наберіть на комп'ютері максимальну кількість способів застосування серветок (свічки, хлібу тощо)».

Вправа «Генератор маячні»

Тренер: «Перерахуйте, що спільного є, наприклад, у вебінару та ведмедя (щонайменше 10 пунктів), або в ноги та картини.

Вправа «Виконай звичну задачу у незвичний спосіб»

Тренер пропонує студентам виконати наступні завдання: лівою рукою змінити налаштування інтерфейсу в смартфоні чи лівою рукою набрати запропонований ним текст повідомлення.

Моделююча гра «Завдання зі штучним обмеженням»

Тренер пропонує студентам написати історію, не використовуючи певну літеру.

По завершенню виконання завдання учасники групи по черзі презентують свої історії.

Тренер підводить підсумки заняття, координує роботу студентів та ініціює рефлексію вправи.

Заняття 5

Розвиток рефлексії при використанні інформаційних технологій

Вправа «Зміна фокусу уваги»

Тренер: «Уявіть, що під час заняття ви знаходитися на стелі і погляньте, як виглядаєте ви самі (кімната, речі в ній) з висоти. Як ви себе відчуваєте? Вам сподобався власний «гігантизм»? Або оцініть ситуацію з точки зору книги, якою ви в серцях ляскаєте по столу».

Моделююча гра «Конкурс на найбільшу помилку»

Продовження додатку Б

Гра проводиться в групі по колу. Після хвилинного обмірковування кожен учасник розповідає про найбільшу свою помилку (в житті, у професійній діяльності), про ті уроки, що вилучені з цієї помилки. Решта гравців можуть, поставивши себе на місце оповідача, запропонувати свої уроки, тобто ті, які вони отримали для себе з цієї чужої помилки.

Вправа «Матрьошка»

В ряд ставляться 6-7 стільців, спинкою до сидіння. Стільці зображують різні пласти особистості. Стілець з лівого краю позначає зовнішній шар, видимий світу і всім відомий. Стілець з правого краю позначає самий глибинний пласт, серцевину особистості. Решта стільців – це проміжні шари. Учасникам пропонується сісти на лівий стілець і описати себе таким, яким він зовні нагадує людям. Потім він пересідає на сусідній стілець, і описує вже свій глибший шар. Так він продовжує опис, пересуваючись зі стільця на стілець. Не обов'язково проходити всі пласти. Можна зупинитися на будь-якому, як тільки виникне відчуття незручності і небажання йти вглиб.

Вправа «Зустріч з репертуаром ролей»

Учасника просять назвати найбільш важливі ролі в його житті. Кожну роль представляє порожній стілець. Учасник може так розставити стільці, що найважливіші ролі виявляться ближче до нього, а менш важливі далі. Потім він вибирає допоміжних осіб для представлення ролей, вони сідають на стільці. Їх просять висловити свої думки вголос і одночасно переконати своїх сусідів, чому кожної з них треба віддати перевагу. В ході дискусії учасник може поміняти ролі місцями.

Тренер підводить підсумки заняття, координує роботу студентів та ініціює рефлексію вправи.

*Заняття 6**Розвиток мотивації до майбутньої професійної діяльності*Вправа «Мотивація»

Продовження додатку Б

Вправа проводиться в три етапи.

На першому етапі ведучий пропонує кожному з учасників намалювати таку схему: в середині листа намалюйте квадрат і впишіть в нього такі особливості вашої особистості, які вам здаються важливими для роботи в цій команді. Навколо квадрата напишіть ті особистісні якості, які ви не можете використовувати в професійній діяльності, тому що, з вашої точки зору, вони не потрібні і, більш того, є навіть недоречними.

Обговорення представлених схем будується навколо двох центральних питань:

1. Якими особистісними проявами треба пожертвувати під час роботи?
2. Які властивості особистості все ж можна інтегрувати в професійне життя?
3. Найбільш гострі етапи обговорення знімаються на плівку.

Третім етапом є демонстрація учасникам відеоплівки і обговорення найбільш яскравих стилів ведення дискусії.

Вправа «Самомотивація»

У кількох словах опишіть вашу звичайну роботу або обов'язок, яку ви вважаєте нецікавою і обтяжливою, і постійно відкладаєте її виконання. Як би ви могли мотивувати себе для виконання цієї роботи?

Цю діяльність я постійно відкладаю в довгий ящик,

А - на роботі

Б – в будинку

Якщо я виконую, врешті-решт, цю роботу,

А _____

_____

Б _____

_____

В основному я не можу звикнути до цього виду діяльності:

А _____

_____

Б _____

_____

Перший крок _____

Акцент на позитивному аспекті захищає від похмурого песимізму, від побоювань, налаштовує на успіх.

Вправа «Почати діяти»

Якщо ви постійно відкладаєте на невизначений термін виконання будь-яку роботу, то вам необхідно регулярно себе мотивувати: змусити себе приступити до роботи і повірити в те, що ця робота непомітно зацікавила вас. У цьому випадку мотивація пов'язана з першим поштовхом до початку роботи, а не з самою роботою.

Спробуйте мотивувати себе, займаючись рутинною і обридлим справою: написанням довгого ділового листа, розробкою презентації, читанням складної специфічної книги, і т.д.

Сядьте за стіл, візьміть все, що вам знадобиться для виконання роботи. Потім зосередьтесь на початку; на першому кроці, який ви робите, приступивши до роботи. Після ви вже просто доведете роботу до кінця. Ви помітите, ще сидячи за роботою, що вас охоплює приємне відчуття того, що з однією справою на сьогодні ви покінчили.

незважаючи на те, що мені необхідно її виконати:

Продовження додатку Б

А - на роботі

Б – в будинку

то я знаходжу в ній такі переваги:

А

Б

---

1. Налаштовуйтеся на позитивний підсумок.
2. Применшуйте проблеми.
3. Приступайте до роботи відразу.

Цю роботу я починаю виконувати наступним чином:

А

Перший крок _____

час _____

Б

Перший крок _____

Продовження додатку Б

час _____

Цю діяльність я постійно відкладаю в довгий ящик, незважаючи на те, що мені необхідно її виконати:

А - на роботі

Б – в будинку

Якщо я виконую, врешті-решт, цю роботу, то я знаходжу в ній такі переваги:

А

Б

В основному я не можу звикнути до цього виду діяльності:

А

Б

_____

Цю роботу я починаю виконувати наступним чином:

А

Перший крок _____

час _____

Б

Перший крок _____

час _____

Підбиття підсумків.

Тренер підбиває підсумки заняття, опитуючи учасників про те, що було складно виконати, а що – ні.